

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 49.

Lördagen den 1 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 109, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 124, angående understöd åt avlidne kronojägaren L. F. Engelmårks minderåriga barn; och

nr 128, angående driftkostnader under år 1917 för egnahems-lånefonden.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 113, angående användande av fonden för krigsfartygs byggnad till anskaffning av två motorbåtar för rekognoscering av militärleder m. m.; och

nr 126, angående förordning med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot;

till bankoutskottet propositionen, nr 110, angående understöd åt avlidne nomadläraren G. Gudmundssons änka och barn; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 114, angående förändrad natur av vissa anslag till karolinska mediko-kirurgiska institutet m. m.; och

nr 115, angående provisorisk löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor.

§ 3.

Vidare föredrog herr *Lindhagens* vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan, att till

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 49.

herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa spörsmål angående en den 21 januari 1916 utfärdad kungl. kungörelse rörande utlännings rätt att hålla föredrag här i riket; och blev nämnda anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Efter föredragning härpå av herr *Lithanders* likaledes å kammarens bord liggande anhållan att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa spörsmål angående befrämjande av den inhemska linodlingen, blev jämväl denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 5.

Herr *Molins* i Dombäcksmark å bordet vilande motion, nr 244, som härefter föredrogs, hänvisades till konstitutionsutskottet.

§ 6.

Föredrogs, men bordlades åter andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 7.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t dels angående åtgärder till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik, dels angående utredning rörande frågan om torvens användande som bränsle m. m.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft nedan omförmälda inom riksdagens andra kammare väckta och till utskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nämligen

nr 30, av herr *Lindman* m. fl., vari hemställts, att riksdagen ville till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt låta utreda. huruvida och på vad sätt staten lämligen kunde medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik, exempelvis genom upprättande av någon i samband med kommerskollegium stående vetenskaplig-praktisk institution;

nr 67, av herr *Thorsson* m. fl., vari yrkats,

att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville

1:o infordra uppgifter om huru stora kvantiteter stenkol, koks, ved och brännstovv, som under 1915, för uppvärmnings- och driftändamål, upphandlats vid vart och ett av statens, landstingens och kommunernas verk och inrättningar,

2:o) undersöka, i vilken utsträckning centraluppvärmningssystemet kommit till användning vid bemälda verk och inrättningar,

3:o) infordra yttrande från landsting och kommuner med uppgift om, huruvida och i vilken omfattning dessa korporationer kunde befinnas vara villiga att medverka till införande av eldning med brännortorv vid sådana verk och inrättningar, som ägdes av eller åtnjöte anslag av landsting och kommuner,

4:o) undersöka, i vad mån frakterna för brännortorvprodukter å såväl statens som enskilda järnvägar skulle kunna nedsättas,

5:o) undersöka förutsättningarna för anläggandet av en eller flera torvfabriker för tillverkning av såväl lufttorkad brännortorv som dylik, framställd enligt våtkolningsmetoden,

6:o) till 1917 års riksdag framlägga resultatet av undersökningarna med därpå grundade förslag; och

att riksdagen måtte för förestående utredning uppföra ett förslagsanslag av 25,000 kronor å 1917 års stat, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under 1916 förskjuta beloppet samt

nr 155, av herrar *Schotte* och *E. A. Nilson* i Örebro, vari yrkats,

1:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning rörande brännortortillverkningens framtida ordnande i enlighet med de riktlinjer, som i motionen angivits, samt därefter för riksdagen framlägga denna utredning jämte de förslag, vartill densamma syntes föranleda;

2:o) att riksdagen likaledes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att, utan avvaktan på resultatet av den i mom. 1:o begärda utredning, Kungl. Maj:t täcktes omedelbart inleda underhandlingar med landets fabrikanter av brännortorv för att vinna preliminära avtal, att underställas riksdagens godkännande, om väsentligen ökad torvproduktion under detta och närmast följande år på de villkor, som befunnes möjliga och antagliga, samt i anledning härav till innevarande riksdag göra de framställningar, vartill dessa underhandlingar föranledde; och

3:o) att riksdagen måtte i riksstaten för år 1917 på extra stat uppföra ett förslagsanslag av 100,000 kronor — att förskottsvis av tillgängliga medel utanordnas år 1916 — för att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande i och för bekostande av de undersökningar och åtgärder, som i och för vinnande av ökad torvproduktion kunde från statens sida erfordras, innan riksdagen bleve i tillfälle att i anledning av vad under 2:o) ifrågasatts, fatta beslut över av Kungl. Maj:t hos riksdagen gjorda framställningar i ämnet.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner i vad de avsåge åtgärder för en omedelbar ökning av torvtillverkningen dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes för åstadkommande av en omedelbar utökning av tillverkningen av brännortorv vidtaga lämpliga åtgärder,

dels ock för ifrågavarande ändamål å extra stat för år 1917,

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

att i mån av behov användas, anvisa ett anslag av 100,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp;

B) att förevarande motioner i vad de i övrigt avsåge åtgärder för ökning av tillverkningen eller användningen av torv icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att den av herr Lindman m. fl. väckta motionen i vad den icke blivit besvarad genom beslutet A) och B), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl i fråga om utskottets hemställan i mom. C) avgivits av herrar *Paulson, Fahlén, E. A. Lindblad, greve A. H:son Wachtmeister, Öberg, Nilsson* i Linnäs och *Barthelson*, vilka ansett, att utskottet under nämnda moment bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av herr Lindmans m. fl. förevarande motion i skriftelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta utreda, huruvida och på vilket sätt staten lämpligen skulle kunna medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik samt för riksdagen framlägga det förslag vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr Schotte, som yttrade: Herr talman! I egenskap av motionär i den föreliggande frågan tillåter jag mig att, å mina egna och min medmotionärs vägnar, framföra vår tacksamhet för den synnerliga välvilja, med vilken utskottet upptagit vår här gjorda framställning. Jag ber emellertid att i detta sammanhang få göra ett par små anmärkningar.

Det är alldeles uppenbart, att det av utskottet här framställda förslaget om anvisande av 100,000 kronor till vidtagande av vissa åtgärder för torvfrågans lösning endast är en ringa början till de utgifter och anslag, som i detta avseende ytterligare torde påkallas jämväl under denna riksdag. Motionärerna ha ju även för sin del ifrågasatt, att vissa förberedande åtgärder borde av Kungl. Maj:t vidtagas och att Kungl. Maj:t sedan längre fram skulle för riksdagen inkomma med mera omfattande förslag. Det erfordras ju nämligen vissa förberedande undersökningar och åtgärder för att möta den ökade trafik, som här skulle uppstå, såsom t. ex. i fråga om godsvagnars förseende med lämpliga lastanordningar o. d. Utskottet har även för sin del talat om, att det vore nödvändigt att vidtaga sådana åtgärder, varigenom det enskilda kapitalet kunde stimuleras till större företagsamhet på detta område. Det är således att hoppas, att utskottet även kommer att ställa sig välvilligt till den framställning från Kungl. Maj:t, som i detta avseende förväntas redan under innevarande riksdag. Det är nämligen tydligt, att om en avsevärd produktion nu under detta år skall kunna komma

till stånd för att i görligaste mån trygga nästa års bränsletillgång, måste man gripa sig verket an med mycket stor energi, och det kräves mycket stort arbete redan under tiden, innan den egentliga bränslesäsongen inträder. Jag tror, att vi alla här äro djupt genomträngda av betydelsen och nödvändigheten av, att verkligen praktiska åtgärder i detta avseende omedelbart vidtagas.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Det är nog även så, att man vid lösandet av denna fråga måste uppmärksamma en del speciella förhållanden, som kanske icke blivit här tillräckligt berörda. Detta gäller särskilt frågan om att kunna i *minsta möjliga förädlade form* tillgodogöra sig torven såsom bränsle. Det är just därför, som frågan om den lufttorkade torvens, råtorvens, användande på åtskilliga områden fått förnyat intresse och blivit föremål för åtskilliga undersökningar och utredningar. Det är säkerligen nödvändigt, att man ser till, att icke torven kommer i misskredit därigenom, att en sådan uppfattning får göra sig gällande, som att torven skulle kunna användas i alla gamla pannor och eldstäder, det må nu vara torv i förädlad form eller råtorv, och särskilt gäller det om torven i denna senare form. Det är påkallat, att man skarpt inriktar uppmärksamheten också på, att det här verkligen gäller att vidtaga förbättrade eldstadsanordningar, i första hand vid åtskilliga av de fasta ångpannorna, där detta för övrigt borde vara lättast att åstadkomma, men även vid lokomotivångpannor. Det är även tydligt på grund av de meddelanden, som lämnats, att man kan komma ned till ett pris för råtorven, som kommer att visa dess stora konkurrenskraft i förhållande till de färädlade torvprodukterna, om man blott kan komma över de svårigheter, som här i tekniskt avseende resa sig, och få fram de anordningar, som erfordras för att fullt tillgodogöra sig denna råtorv. Enligt meddelanden, som jag erhållit från en fabrik, var totalkostnaden för dess under år 1915 använda torv mellan kronor 8,25 och kronor 11,25 per ton. Det synes sålunda, att kostnaden är rätt rimlig, och att priset på torv är rätt gynnsamt i förhållande till det för närvarande orimligt uppskruvade priset å stenkol.

Det torde vidare vid de torvutredningar, som här skola ifrågakomma, och vid jämförelserna med stenkol o. d. icke böra lämnas alldeles åsido, att de senare årens erfarenhet med avseende å åtgången av stenkol vid statsbanorna icke är så synnerligen fördelaktig för stenkolens vidkommande. Det visar sig av järnvägstaxekommitténs betänkande, att i jämförelse med t. ex. de preussiska statsbanorna konsumtionen av stenkol å de svenska statsbanorna är väsentligen större per lokomotiv-tonkilometer än för de förra. Det torde kanske vara svårt att säga, varpå detta beror. Jag tror dock, att det icke var någon lycklig åtgärd, då man av vissa anledningar tog bort de särskilda premier, som förut utgingo till lokomotivpersonalen för besparing av bränsle.

Det är emellertid tydligt, att man här i vårt land fått ögonen öppna för, att mycket är att göra på detta område, och jag

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

vill nu endast framhålla, att man därvid även måste ta hänsyn till åtskilliga detaljer, som man kanske hittills alltför mycket försummat.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att framställa än på bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Nilsson i Linnås: Jag skall icke beröra punkterna A) och B) i utskottets förevarande hemställan, då beträffande dessa punkter ingen meningsskiljaktighet råder inom utskottet, utan jag skall endast här uppehålla mig vid utskottets under punkten C) gjorde hemställan.

Jag vill då först erinra om, att det kan väl icke från något håll bestridas, att den fråga, som här är under omprövning, är av stor betydelse och att denna dess stora betydelse särskilt framstår under nuvarande förhållanden, då tillförseln av bränsle av olika slag har i så hög grad försvårats och priset därå fördyrats till den grad, att man icke kunnat förutse något dylikt.

Jag vill också redan i början uttala, att det vore önskvärt, om man icke läte partigränserna vara bestämmande vid lösandet av denna fråga. Det vore sorgligt om förhållandet bleve det motsatta, och jag vill i detta avseende påpeka, att man inom utskottet har varit fullt enig beträffande torvfrågan, oavsett från vilket håll förslagen kommit. Jag menar, att denna fråga är av så stor betydelse, att man borde från alla håll se objektivt på densamma, och särskilt bör detta vara förhållandet under de brydsamma tider, vari vi nu leva.

Denna fråga omfattar så många stora olika grenar, att man icke kan förutsätta, att den skall kunna få en slutgiltig lösning genom de utredningar, som nu pågå, och ifall man genom en sådan utredning, som här ifrågasättes, kan skapa bättre förhållanden i detta avseende och minska importen av bränsle, så är detta, oavsett i huru ringa grad det än kan ske, dock av så stor ekonomisk betydelse, att den kostnad, som en sådan utredning kommer att medföra, i varje fall kommer att betala sig.

Jag skall blott tillåta mig anföra några få siffror angående importen av stenkol och oljor. År 1913 importerades bränsle i form av stenkol och oljor för något över 128 miljoner kronor. År 1908 importerades stenkol och koks för 71,500,000 kronor, medan år 1913 importen därav uppgick till 103,300,000 kronor, således en ökning under *normala* förhållanden på fem år av icke mindre än 31,800,000 kronor. För närvarande uppgår kostnaden för det importerade bränslet säkerligen till vida över 200 miljoner kronor om året, men detta är ju delvis åtminstone beroende på abnorma förhållanden, men man kan vara förvissad om, att, även om normala förhållanden hade varit rådande, skulle en ganska avsevärd ökning av det värde, som denna import representerar, ha kommit att äga rum. Således kan det icke tänkas annat, än att denna oroväckande höga siffra i

framtiden kommer att avsevärt ökas, i händelse vi nu icke vidtaga kraftiga åtgärder för att hämma denna ökning. Jag är för min del övertygad om, att det icke finnes någon möjlighet att i detta hänseende ens närmelsevis göra sig oberoende av utlandet, men om man endast kunde komma därhän, att icke denna importsiffra ökas, utan den kunde stanna ungefär vid den punkt, där den nu är, eller om den åtminstone inte ökades i samma proportion, som nu är fallet, vore i alla händelser ofantligt mycket vunnit.

Man har ju framhållit, att det pågår så många utredningar i olika riktningar, att riksdagen icke nu behöver skriva i denna fråga. Men det gäller här en fråga av så stor nationalekonomisk betydelse, att jag för min del anser, att folkrepresentationen i ett fall som detta bör göra ett uttalande, så att regeringen har stöd för de initiativ av olika slag, som den kan anse sig föranlåten att taga.

Det erkännes också från utskottet, att här någonting bör göras, och jag skall i detta avseende be att få citera en liten passus i utskottets utlåtande. Det heter där på ett ställe:

»Utskottet delar motionärernas uppfattning såväl med avseende å vikten av en enhetlig och planmässig kraft- och bränslepolitik som beträffande betydelsen av en praktisk-vetenskaplig institution för fortgående undersökningar av de tekniska och ekonomiska spörsmålen inom kraft- och bränsleindustrien.»

Här är sålunda ett tydligt erkännande givet, att något måste och bör göras, men då det sedan gäller att dra konsekvenserna av detta erkännande, så anser jag, att utskottet på ett orätt sätt definierar tanken i motionen. Man säger nämligen här, att man kan i motionen »spåra tvenne från varandra i viss mån skiljaktiga syftemål. Å ena sidan torde nämligen avses genomförandet av enhetlighet i principerna för handhavandet av våra kraft- och bränslefrågor eller med andra ord en större planmässighet i den allmänna kraft- och bränslepolitiken, medan å andra sidan uppställes krav på inrättande av ett särskilt statsorgan, en praktisk-vetenskaplig institution med uppgift att med uppmärksamhet följa den tekniska och ekonomiska utvecklingen av kraft- och bränsleindustrien».

Det, är enligt min uppfattning, en alldeles felaktig syn på själva tanken i motionen. Man har där utgått från, att det här skulle vara två särskilda frågor, som man framkastat, men så är icke förhållandet, utan vad man vill vinna det är enhetlighet i principerna och planmässighet. Man begär sedan utredning av Kungl. Maj:t, och man har i motionen tänkt sig den möjligheten, att man, för att vinna denna enhetlighet, skulle behöva inrätta ett sådant institut. Det är således, enligt min uppfattning, här alls icke avsikten, att man ovillkorligen skall inrätta ett sådant institut, utan huvudvikten i motionen ligger på, att man skall söka vinna den största möjliga planmässighet och på det sättet komma till bästa möjliga resultat. Det är nog möjligt, att det måste inrättas ett dylikt institut, men det är en sak, som kommer att framgå av utredningen, och det är därför, som man också i motionens kläm om denna sak har använt uttrycket: »exempelvis». Detta förslag är, som sagt, framkastat såsom ett me-

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

del att vinna det mål, som man avser. Därefter har man i utskottets motivering yttrat sig angående de utredningar, som pågå. Och så säges det där vidare: »Det ankommer sedan» — nämligen efter det resultatet av utredningen kommit fram — »på regering och riksdag att fastställa principerna för den blivande kraft- och bränslepolitiken, och man torde icke behöva befara, att kravet på enhetlighet och planmässighet därvid kommer att i någon mån förbises». Det är nog icke så säkert, att så blir förhållandet. Jag är övertygad om, att ifall regeringen genom en riksdagsskrivelse redan nu får uppmärksamheten riktad på de åtgärder, som böra vidtagas, skall Kungl. Maj:t inrikta de ytterligare utredningar, som komma att vidtagas på att fortare och kraftigare nå det mål, som man säkerligen från alla håll önskar vinna. Det är icke alls meningen med detta skrivelseförslag att, såsom utskottet här påstår i andra stycket på sid. 8, avbryta pågående utredningar. Jag kan icke gärna tro, att man inom utskottet verkligen tänkt sig detta, fastän dessa ord smugit sig in i utskottets motivering, ty det finnes ingen möjlighet att utläsa en sådan tanke ur motionen, och det har icke heller vare sig under diskussionen inom utskottet eller vid ärendets behandling på avdelningen framställts någon sådan tanke, som att pågående utredningar på detta område skulle avbrytas.

Utskottet säger: »Genom att nu för ernående av den av motionärerna åsyftade planmässigheten avbryta samtliga pågående arbeten för att överlämna desamma till ett efter vederbörligen verkställd utredning nyskapat institut synes i dessa frågors nuvarande läge icke mycket vara att vinna.» Beträffande den saken skall jag, utöver vad jag nyss yttrade, be att få citera några ord i motionen, som tydligen visa, att man icke vill något dylikt, och som också visa, vad man tänker sig, att detta institut, som skulle upprättas, borde få för uppgift. Det heter nämligen i motionen: »Det åsyftade målet torde emellertid icke kunna uppnås utan ett organ, som under ständigt samarbete med olika statsmyndigheter och med näringslivets organisationer vetenskapligt och praktiskt bearbetar vad som inom kraft- och bränsleområdena vid olika tidpunkter påkallar särskild uppmärksamhet, ingriper kontrollerande, ordnande och rådgivande, sammanhåller och publicerar vad som framkommer i form av uppfinningar, utredningar och driftresultat i in- och utlandet.» Det är vad man tänker sig kunna utträta med detta institut, och man har ingalunda tänkt sig, att man för den saken skulle avbryta pågående utredningar. Sedan säges det beträffande detta institut: »Under vilken form och i vilken omfattning staten skulle kunna medverka till befrämjandet av en planmässig kraft- och bränslepolitik samt till skapande snarast möjligt av ett institut för detta ändamål synes böra göras till föremål för särskild utredning.» Jag har, såsom jag nyss nämnde, i likhet med motionärerna den uppfattningen, att man säkerligen icke kan komma ifrån att inrätta något institut i detta avseende, i fall man verkligen vill vinna något avsevärt, men då man å andra sidan talar om de stora kostnader detta skulle medföra, vill jag påpeka, att då det gäller en import av inemot 200 miljoner kronor om året, så är,

även om staten skulle offra t. o. m. 100,000 kronor på ett sådant institut, detta en spottstyver i jämförelse med de summor det här rör sig om. Det gäller här att taga allt det initiativ som är möjligt för att vinna det bästa möjliga resultat.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till punkterna A) och B) i utskottets hemställan, men att beträffande punkten C) få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Öberg, Zetterstrand, Söderberg* i Hobborn, *Akerlindh, Jonsson* i Hökhult, *Svensson* i Betingetorp, *Johansson* i Huskvarna, *Gabrielsson, Isaksson, Andersson* i Knäppinge och *Bengtsson* i Kullen.

Herr Nilsson i Tänga: Herr talman! Jag var icke i tillfälle att inom utskottet deltaga i den slutliga behandlingen av det föreliggande ärendet, men då jag förut deltagit inom utskottet i behandlingen av såväl herr Lindmans som herr Schottes och Nilsons samt herr Thorssons m. fl. motioner, så har jag ju ganska väl reda på, vad i den delen förekommit inom utskottet.

Jag vill då först säga, att jag blev ganska förvånad, då jag vid detta utskottsutlåtande fann fogad en vidlyftig reservation, och jag blev nära nog inte mindre förvånad, då jag läste denna reservation. Ty reservanternas göra nämligen där det påståendet, att utskottet skulle ha på ett lättvindigt sätt behandlat dessa frågor. Det är ju klart, att när det gäller så pass värdefulla ärenden som de nu förevarande, kan man icke stillatigande ta emot ett så djärvt påstående som att utskottet skulle lättvindigt behandlat dessa ärenden. Jag borde kanske säga — det framgår för övrigt av utskottsutlåtandet — att utskottet har delat upp herr Lindmans motion på det sätt, att i vad denna motion rör torven, har den behandlats i samband med såväl herr Thorssons m. fl. som herrar Schottes och Nilsons motioner, vilka ju enbart avse torvfrågan. Jag ber att få säga, att utskottet har lika samvetsgrant behandlat den delen av herr Lindmans motion som övriga motionerna. Det tyckes verkligen framgå av reservationen, som om reservanternas syftade därhän, att vi icke ens skulle ha behandlat den delen väl. Reservanternas säga nämligen: »Det borde vara obestriddligt, att ett ökat oberoende av utländskt bränsle genom planmässigt tillvaratagande för framtiden av landets egna kraft- och bränsletillgångar är en angelägenhet gemensam för stat, kommuner och enskilda, för staten även direkt med tanke på den mängd av verk och inrättningar, som i stor omfattning äro bränsleförbrukande.» Och sedan heter det vidare i reservationen: »Det kan icke annat än förvåna, att utskottet kunnat så lättvindigt skilja sig ifrån nu berörda, av motionärerna upptagna spörsmål, vilka för landets ekonomiska liv äro så utomordentligt betydelsefulla.» Såvitt jag erinrar mig, voro reservanternas fullkomligt eniga med utskottet i den del som avser torvfrågan och det förefaller därför, som

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Ang. en nationell kraft- och bränsleolitik m. m.
(Forts.)

om reservanterna sloge sig själva på munnen, då de skriva på det sättet om beslut varom de varit eniga med utskottsmajoriteten.

Då man läser herr Lindmans motion — och jag för min del får säga, att jag läst den mer än en gång, så att för mitt vidkommande ber jag få protestera emot reservanternas påstående, att vi skulle tagit frågan lättvindigt — får man det intrycket, att det är torvfrågan, som till övervägande del är föremål för motionärernas uppmärksamhet. Den del av herr Lindmans motion, som berör torvfrågan, omfattar icke mindre än nio sidor; denna fråga har alltså en mycket framträdande plats i motionen. Det är ju klart, att, när man har det intrycket av herr Lindmans motion, och när den behandlas i samband med övriga motioner, som enbart avse torvfrågan, man då icke kan, såsom jag förut nämnde, stillatigande taga emot en sådan anmärkning av reservanterna, som den jag nyss berörde.

I fråga om övriga i motionen omnämnda kraft- och värme-källor är det dock så, att motionärerna själva med ganska lätt hand tagit på dessa frågor. Vedfrågan upptar i herr Lindmans motion ungefär en halv sida; skifferoljan och sulfitspriten behandlas lika kort. Såvitt jag kan erinra mig, var det ingen enda av reservanterna, som inom utskottet nämnde ett enda ord om dessa frågor.

Beträffande det sista av motionärerna framförda kravet på inrättandet av en vetenskaplig-praktisk institution för behandling av kraft- och värme-frågor, ber jag också, även om jag gör mig skyldig till en indiskretion — men det kan ju icke hjälpas, när man är utsatt för en så pass djärv beskyllning från reservanterna — få upplysa, att reservanterna inom utskottet icke presterade något som helst försvar för denna praktiskt-vetenskapliga institution, som man sedan tycks ha blivit så ofantligt entusiastmerad för. Då man genomläser herr Lindmans motion, är det onekligt, att den ger ett visst storslaget intryck, men jag får å andra sidan erkänna, att då man kommer till slutet, så försvinner en stor del av det vackra perspektivet. Det hela upplöser sig egentligen i förslaget om utredningar, om inrättande av institutet o. s. v. Motionärerna skulle tvivelsutan ha gjort den sak, de vilja gagna, en betydligt större tjänst, om de begränsat sig till att kräva omedelbara åtgärders vidtagande beträffande sådana inhemska och nationella värden, om vilkas förekomst man äger kändedom. Jag kan för övrigt icke förstå, varför man från motionärernas sida fört fram kravet på ett statligt institut för prövning av hithörande frågor. Motionärerna säga — jag skall be att få citera ett par rader — på sid 4: »Snart sagt överallt inom näringslivet beror strävanden framgång ytterst på den enskilda företagsamhetens förmåga att klokt utnyttja förefintliga naturliga möjligheter. Det ligger utom statens förmåga att på alla hithörande områden ingripa djupare.» Men då motionärerna hava en sådan åskådning, vet jag icke, varför de nöd-

vändigt skola kräva, att staten skall träda emellan. Det är väl meningen, att på dessa områden, där det är okänt och oprövat, skall staten ikläda sig riskerna. För min del kan jag icke finna annat än att frågan om ett statligt organ för våra inhemska kraft- och värmekällor är för tidigt väckt.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

I fråga om vattenkraften säga motionärerna, att detta är ett ämne för sig självt och att blott några få procent av vattenfallen tagits i användning. Här tycks det vara meningen, att det enskilda företagareintresset och spekulationen skola få fritt tumla om efter behag.

I fråga om torven veta vi ju icke, vilka möjligheter som finnas. Enligt motionärernas uppgift på sid. 23, så skulle, då torvtillverkningen var som störst här i landet åren 1903—1904, det hava tillverkats 70,000 å 80,000 ton torv per år. Men det motsvarar icke ens en procent av stenkolsimporten. Det är tydligt, att även om den tillverkningen kunde forceras och mångdubblas, den dock bleve en försvinnande bråkdel i förhållande till behovet av importerat stenkol.

Beträffande våra inhemska stenkolsmöjligheter, så veta vi för närvarande ingenting därom. Vi veta icke, vad de beslutade djupborrningarna kunna ge till resultat. Motionärerna säga i fråga om de inhemska kolen på sid. 19, att värmevärdet hos dessa icke utgör mera än omkring fem procent av stenkolsimporten. I fråga om möjligheten att ersätta de importerade mineraloljorna med inhemska varor säga motionärerna på sid. 29 på tal om skifferoljan: »Den totala tillgången är ännu icke känd, än mindre beskaffenheten av olika förekomster.» Beträffande sulfitspritén såsom ersättning för inhemsk bensin nöja motionärerna sig med att hänvisa till ett förslag av kommerskollegium om införande av tull på bensin, utan vilken sulfitspritudustrien icke skulle bli ekonomiskt bärig.

Jag kan icke finna annat än att slutresultatet blir ganska magert, och jag upprepar vad jag förut nämnt, att frågan om att skapa ett statligt organ för dessa inhemska kraft- och värmegångar i det läge denna fråga nu befinner sig är alldeles för tidigt väckt. Vad som återstår av kända värmekällor och värden är våra vattenfall och delvis mossarna. Låt oss i största utsträckning och omedelbart tillgodogöra oss dessa värden och icke fördjupa oss i teoretiska spekulationer.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få säga några ord i anledning av förevarande utskottsbetänkande. Även jag för min del finner det alldeles oundgängligt, att vissa åtgärder vidtagas omedelbart, och därför kan jag icke annat än instämma i utskottets yttrande under punkt A). Däremot förefaller det mig, som om utskottet bort ägna herr Lindmans motion något större uppmärksamhet.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

samhet än som skett i förevarande betänkande. Nu om någonsin bör det väl även från riksdagen och från alla möjliga sidor i landet för övrigt uttalas det ordet, att vi måste ha en planmässig kraft- och bränslepolitik. När en sådan fråga som denna är väckt, skola vi icke helt enkelt avfärda densamma eller inskränka oss till några vissa åtgärder för tillfället. Det är för litet enligt min uppfattning i den nuvarande hemiska situationen. Det är verkligen behöfligt, att det ordet uttalas, och man kan icke säga, att det är obehöfligt därför att denna fråga behandlas på en mängd olika händer. Snarare är det av vikt, att det framhålles, att alla dessa händer böra veta vad de andra göra, att de sammanföras till ett enhetligt arbete. Det är endast en ytterligare anledning till att man bör begära vad herr Lindman här har gjort.

Så kommer frågan vad man skall begära. Ja, därom kunna olika meningar finnas, och reservanterna ha icke heller tryckt på någon särskild utväg, utan lämnat detta till utredningen. Man kan säga, att det kan vara ganska magert, men under sådana här förhållanden brukar man, även riksdagen ofta, när fara eller nöd är å färde, begära en förutsättningslös utredning, d. v. s. en uppmaning till regeringen att lägga en kraftig vilja i en viktig angelägenhet och där det finns en vilja, där komma också vägarna av sig själva.

Vad nu den vetenskapliga institutionen angår, är det tydligt, att det ofta kan vara en fara att inrätta många sådana, ty det beror dock alltid på mannen, som får sig ett sådant arbete anförtrott, och merendels är det endast en på hundra år, som kan inlägga något nytt i en sådan här sak. Men å andra sidan böra vi icke draga oss för en vetenskaplig behandling, ty vetenskapen, vad man än må säga om den och även om den icke alltid uträttar så mycket, har den dock sin betydelse, så att den saken bör icke undandragas utredningen i varje fall. Reservanterna ha icke tagit parti för den saken, utan lämnat frågan öppen, men att säga, att den saken bör icke utredas, det kan jag icke förstå. Däremot skulle jag icke i likhet med herr Lindman vilja införa även i klämman en bestämd fordran på detta, och detta ha reservanterna också underlåtit.

Vad jag begärde ordet för var också för att jag ville fästa uppmärksamheten på en sak, som bör överlämnas till utredningen och som icke talas om i någon av motionerna och som jag icke kan finna omnämnd vare sig i utskottets utlåtande eller i reservationen. Det är en fråga, som jag tillåtit mig framföra ett par, tre gånger även å den socialdemokratiska riksdagsfraktionens vägnar, nämligen att när vi komma till den tiden, då torvmossarna för vårt land få ett ofantligt värde, är det av betydelse, att i tid se upp med att förekomma, att de bliva offer för spekulationen, så att de drivas upp i ofantliga värden, som hamna i enskilda spekulanters fickor, under det att det svenska folket får betala kostnaderna, trots att det har så ofantliga värden exempelvis i torvmossarna och även i vattenkraften. Då komma vi in på frågan, om icke även denna sak bör lösas genom ett koncessionssystem såsom ifrågasatts uti före-

nämnda motioner och såsom man gjort i Norge och andra länder i fråga om vattenkraftens tillgodogörande.

Jag skall således, herr talman, med tillägg av min önskan om att utredningen i all synnerhet må omfatta vad jag nyss sagt, be att få yrka bifall till det av herr Nilsson i Linnås väckta förslaget, som, såvitt jag uppfattat det rätt, innefattade ett yrkande om bifall till punkterna A) och B) i utskottets utlåtande, men i fråga om punkt C) ett yrkande om bifall till den av herr Paulson m. fl. framlagda, vid betänkandet fogade reservationen.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! När man skall debattera denna fråga, så föreligger det som bekant tre motioner från olika håll. Dessa äro alla lika i ett avseende, nämligen därutinnan, att de uttala och visa det stora intresse, man hyser för dessa bränslefrågor över huvud taget och särskilt möjligheten av att tillgodogöra sig det inhemska bränslet för att minska importen av utländskt bränsle. I det avseendet äro motionerna lika. Det är icke underligt; tvärtom är det naturligt, att vi alla tänka på det. Vi måste tänka på detta och tänka på det framför allt i dessa tider, när bränsleimporten visserligen icke ökas i kvantitativt avseende, men dock ökats högst betydligt beträffande priset. Här uttalades av herr Nilsson i Linnås vissa siffror beträffande denna import. Jag skall visst icke besvåra kammaren med mycket siffror; jag skall endast ange några i runda tal för att inskräpa den kolossala betydelse detta har. Stenkolsimporten är i runt tal fem miljoner ton om året. Den kostar under vanliga förhållanden 100 miljoner kronor, men för närvarande kostar den 200 miljoner kronor. Oljeimporten kostar under vanliga förhållanden 25 miljoner kronor, men nu kanske 50 miljoner kronor, skulle jag tänka mig. Sammanlagda årsvärdet av bränsle- och oljeimporten utgör för närvarande $\frac{1}{4}$ miljard kronor. Man måste hava dessa siffror alldeles klara för sig, när man diskuterar denna fråga, ty man måste se, av vilken oerhörd nationalekonomisk betydelse det är att åstadkomma något, som minskar importen och därmed förbättrar vår handelsbalans.

Motionerna äro vidare lika i ett annat avseende, nämligen däri, att i alla talas det om torvfrågan. Två av dem inskränka sig till att uteslutande tala om torven, och den tredje, som är avgiven av mig och åtskilliga andra medlemmar av det parti jag tillhör, talar även om andra saker, men om torven tala dock alla. Det visar sig således, att torvfrågan är, om jag så får säga, en brännande fråga, och det har den varit länge. Vi ha vid upprepad tillfällen hört så mycket talas om att torvfrågan skall man göra något åt och att man kan göra det. Utredningar, experiment och undersökningar ha gjorts, men att denna fråga nu återigen kommer fram, det bevisar, att det icke genom vad som blivit gjort i denna fråga under alla dessa år vunnits tillräcklig klarhet i densamma. Här kommer denna fråga åter fram

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

i alla tre motionerna, och utskottet ställer sig välvilligt i den delen, såvitt jag kan förstå, i det att utskottet förordar vad herrar Schotte och E. A. Nilson i Örebro yrkat i sin motion om vidtagande av omedelbara åtgärder och om anvisande av ett anslag av 100,000 kronor. Jag har naturligtvis icke något att invända mot detta utskottets förslag, men det är klart, att det ingår som ett moment i den motion, som jag väckt, att göra något redan under denna tiden, fastän vi kanske tagit mera hänsyn till framtiden. Emellertid äro vi härutinnan med utskottet överens. Men, mina herrar, då skulle jag vilja säga: då i alla fall saken är av denna vikt och betydelse, kan det då vara klokt och välbetänkt av utskottet att avfärda den motion, som är avgiven av mig och andra, utan att taga någon vidare hänsyn till den? Ty detta är ju i alla fall vad utskottet gör. Jag skall därför be att med några ord få angiva de skäl, som huvudsakligen varit ledande för mig vid avgivandet av motionen. Men dessförinnan vill jag säga, att *ett* är att söka avhjälpa olägenheterna för stunden och åstadkomma något, som kanhända redan i år eller nästa år kan minska bränsleimporten, *ett annat* är att söka vinna något för framtiden, d. v. s. att skapa en utredning, som gör, att vi verkligen få veta hurudant läget är och vad som kan göras. De ofantligt höga stenkolspriserna ha gjort, att det kan vara av betydelse, att man söker använda torv i stället för stenkol i den mån, detta verkligen låter sig göra. Men jag håller före, att vi icke endast böra tänka på nuet utan även på framtiden och vad som i det avseendet kan vinnas. Kunna vi skapa något, som åtminstone i någon mån kan minska bränsleimporten och förbättra vår handelsbalans, då menar jag, att vi handlat nationalekonomiskt riktigt. Men då bör det vara något, som verkligen hjälper och det icke endast för några år framåt. Vi tala så ofta litet var om Sveriges naturtillgångar, huru vi vilja tillvarataga dem, och huru viktigt detta är. Men då det kommer till kritan, ryggar man tillbaka. Vilja vi på allvar söka tillgodogöra oss våra naturtillgångar, böra vi i handling göra något, som svarar mot vad vi vid så många olika tillfällen tala om.

Nu ha vi i vår motion gått vida längre än andra motionärer. Vi ha tagit fram andra frågor än torvfrågan, vi ha bland annat också talat om vattenkraftsfrågan. Då kan man måhända fråga: vad har vattenkraftsfrågan med denna sak att göra? Det är klart, att en vetenskaplig institution icke bör taga hand om vattenkraftsfrågan. Det säga vi icke heller, mina herrar, vi säga, att utredningen skall fastslå på vad sätt vattenkraften skall användas för att ersätta bränslet. Vi veta, att vattenkraft kan ersätta bränsle i stor utsträckning. Vi veta, att det vatten, som nu ofta bortrinne obegagnat, kan omsättas i kraft, vilken återigen kan omsättas i bränsle. Följaktligen står vattenkraftsfrågan i ett mycket intimt samband med bränslefrågan, och härav framgår, att reglerandet av våra vattendrag även ur

denna synpunkt är en fråga av oerhörd vikt. Nu är det tyvärr hos oss så, att på grund av vattenrättsfrågornas inverkan på vattenkraftsfrågan befinna vi oss i det läget, att i det ena vattenfallet får vattnet rinna bort utan nytta, under det att beträffande ett annat fall, där rättsfrågan ordnats, man kan tillvarata kraften. Men detta sker, därför att vi icke ha mod att gripa in och göra något utan stå där tveksamma och uppskjuta saken. Med detta har jag velat säga, att vattenkraftsfrågan har ett mycket stort sammanhang med bränslefrågan.

Jag vill vidare framhålla, att när vi tala om ett sådant tekniskt vetenskapligt institut, så ha vi därmed aldrig menat, att detta institut skulle ha någon befattning med själva utnyttjandet av vattnet, — vattenrättsfrågan — utan det skulle endast ha med den tekniska sida att göra, som avser att undersöka, i vad mån vattnet kunde omsättas i kraft för att ersätta bränsle.

Jag skall nu be att få nämna något om torvfrågan, som en föregående talare tyckte att vi behandlat så utförligt. Häri kan ju icke ligga någon anmärkning, ty att torven är av stor betydelse tro vi ju alla. Man kan icke profetera, vilken betydelse torvfrågan kan komma att få. Min uppfattning är, att vi ännu veta alldeles för litet om torvens nationalekonomiska värde. En hel del experiment äro visserligen utförda, och järnvägsstyrelsen har på olika håll verkställt undersökningar, men ingen vet, vilken betydelse torvfrågan egentligen har. Det kan hända, att om denna fråga komme under en verkligt noggrann och fullständig undersökning och jag skulle vilja säga under tekniskt vetenskaplig utredning, det skulle visa sig, att den icke har den stora betydelse, som vi alla önska och hoppas och tro, att den har. Då är det av vikt, att vi ställas ansikte mot ansikte med sanningen, så att vi lära känna den verkliga betydelsen av torvfrågan, som vi tala om så mycket och som vi tro så mycket på. Men detta går icke utan att man får en sammanhållande kraft i denna utredning, och därför ha vi ytterligare pekat på detta institut. Det måste finnas någon sammanhållande kraft, som sammanför alla dessa utredningar, som äro gjorda och ytterligare komma att behöva göras. Utskottet talar i detta fall om att i främsta rummet torde komma i betraktande en ingående utredning om samtliga hithörande spörsmål. Det är detta, jag också menar, att man borde göra, men därav följer icke, att de utredningar, som pågå, skulle upphöra; jag kommer senare till detta.

Dessförinnan skall jag be att få säga några ord i en annan fråga. En föregående talare tyckte, att vi i vår motion fäst för liten betydelse vid frågan om utvinnande av olja ur alunskiffer, vid vedfrågan och sulfitspritfrågan; åt dessa frågor ha motionärerna ägnat ett kortare utrymme i sin motion. Mina herrar, det är klart, att vi kunnat skriva utförligare om allt detta, men vi ansågo, att detta icke var av behovet påkallat. När vi på

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

pekade den stora kraft- och bränslefrågan, så påpekade vi också, att till den frågan hörde tillgodogörandet av alunskiffer och vedfrågan; dit hör också utan tvivel sulfitspritfrågan. Detta ha vi gjort för att antyda, att en utredning bör komma att spänna över ett större område än det, som upptages av torvfrågan, och vi ha sålunda ansett, att de personer, som få denna utredning om hand, skulle undersöka allt, som rör denna fråga, i vilken även oljeproblemet ingår, och likaledes, om det ena slaget av bränsle är av större eller mindre betydelse än det andra.

När man nu läser utskottets betänkande i denna fråga, kan jag icke neka till, att jag tycker, att det är ett rätt underligt och ganska motsägande betänkande. Utskottets ordförande tycker väl, att detta icke är riktigt snällt sagt, men jag skall be att få säga min egen tanke, och sedan få herrarna höra hans mening.

Om herrarna vilja följa mig ett ögonblick i min granskning av detta betänkande, så finna vi, att utskottet på sid. 7 yttrar: »Utskottet delar motionärernas uppfattning såväl med avseende å vikten av en enhetlig och planmässig kraft- och bränslepolitik som beträffande betydelsen av en praktisk-vetenskaplig institution för fortgående undersökningar av de tekniska och ekonomiska spörsmålen inom kraft- och bränsleindustrien.» Utskottet delar alltså motionärernas uppfattning i detta fall, och anser, att det ligger stor vikt på detta. Men, säger utskottet strax efteråt, på den väg, motionen anvisat för att vinna detta mål, vinnas detta icke. Om målet skulle således utskottet och motionärerna vara ense, och det är endast om medlen att komma till detta mål, som brist på överensstämmelse råder. Men innan jag närmare går in härpå, vill jag anföra ett yttrande av utskottet, som står på sid. 9 och i korthet lyder så: »Om också sålunda tillkomsten av en institution av det slag, motionärerna åsyftat, kan anses hava en viktig uppgift att fylla, torde den likväl enligt utskottets uppfattning icke kunna bringas till verklighet med den enkelhet i form och organisation, som motionärerna synas antaga.» Och så tillägger utskottet, att en sådan institution skulle komma att bliva alldeles för dyrbar. Alltså har utskottet på två ställen uttalat, att det finner det synnerligen viktigt, att något göres i den riktning, motionärerna uttalat, men båda gångerna slutar utskottet med invändningar, och den ena är, att vägen icke är den rätta, och den andra, att den föreslagna institutionen skulle komma att kosta för mycket pengar.

Ja, det var dessa två invändningar, men utskottet har också flera. Utskottet uttalar, att denna anordning skulle vålla avbrott i nu pågående utredningar; detta finner utskottet synnerligen betänkligt och tycker, att det icke kan vara lämpligt att göra ett sådant avbrott, då utskottet tror, att det skulle vålla ett uppskov av frågan. Mina herrar, det är rätt underligt, att

utskottet kan säga så, då detta är alldeles i strid med vad motionärerna mena och vad motionärerna mycket klart uttalat. Ty så vitt angår motionen, så står det tydligt, att tillskapandet av ett dylikt institut icke på något sätt får tagas till förevändning för uppskov eller dröjsmål med de praktiska åtgärder, som redan äro under förberedande. Således menar jag, att detta är, om jag så får säga, ett hugg i luften att uttala, att på detta sätt får man icke gå tillväga. Atminstone mena icke vi något sådant.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Utskottet säger vidare, att denna institution icke skulle ha någon betydelse för den närmaste tidens kraft- och bränslepolitik. Där förstår jag utskottet bättre, därför att utskottet och motionärerna ha en olika uppfattning på denna punkt. Utskottet tar endast hänsyn till det, som avser den närmaste tiden, under det att motionärerna syfta mera på framtiden. Därför tycker utskottet, att en sådan institution är onödig. Men häri skilja vi oss från utskottet. Vi tycka, att man icke bör tänka endast på den närmaste tiden utan även på framtiden.

Jag skall nu be att få säga några ord om de betydande kostnader, som utskottet talar om. Jag skulle vilja fråga utskottets ordförande, som jag antager kommer att begära ordet, huru stora dessa kostnader äro. Jag förmodar nämligen, att när utskottet talar om betydande kostnader, utskottet gjort sig reda för, vilka dessa kostnader äro. För min del har jag haft den uppfattningen, att om denna utredning skulle medföra kostnader, man icke skulle vilja klämma till med den, om dessa kostnader skulle vara oövervinneliga. Min tro är att de icke äro så och taga vi exempel från Kaiser Wilhelm-Institutet i Tyskland skola vi finna, att de icke medföra några oöverkomliga kostnader. Jag kan således icke förstå, hur utskottet kan komma till detta påstående om de stora kostnaderna.

Men, mina herrar, låt mig nu meddela ett par saker, som förekomma i de helt nyss utkomna småbroschyrerna, som utgivits av industrikommissionens bränslebesparingsbyrå, tillsatt av Kungl. Maj:t. Jag skall läsa upp några rader i den lilla broschyr, som är avsedd att användas i hemmen. Där framhålles att »i våra kakelugnar tillgodogöres i regel knappt mer än 50 procent av vedens värmevärde och i spisarna för matens uppvärmning ej mer än omkring 5 procent». Och så tillägges det: »varje procents besparing, som kan göras, representerar ett värde av 300,000 kronor». Alltså, om man kunde åstadkomma något som innebure en bränslebesparing i spisar och kakelugnar av en procent, skulle vi kunna använda 300,000 kronor för att göra denna tekniskt vetenskapliga utredning. Och tänk om vi skulle kunna vinna några procent! Om vi betänka, att endast fem procent av vedens värmevärde tillgodogöres i vanliga kokspisar, så är det väl icke förmätet att hoppas, att vi skola lyckas vinna något mera än en procent.

Jag vill taga ett annat exempel från en annan liten bro-

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

schyr, som handlar om ångpannor och ångmaskiner, och som är utgiven av samma bränslebesparingsbyrå. Där står på titelbladet följande: »Av ångpannebränslets värmevärde omsättes i en mindre högttrycksmaskin allenast sju procent i kraft, medan 30 procent gå förlorade i pannanläggningen och 60 procent med avloppsångan från maskinen.» Alltså, i en dylik maskin tillgodogör man sig 7 %.

Med dessa siffror för ögonen frågar jag: Är det verkligen icke på tiden att vi taga ett allvarligt tag i denna fråga? Kunnat vi verkligen med jämnmöd äse hur vi är efter år och årtionde efter årtionde elda bort i onödan och så att säga låta gå bort med röken oerhörda mängder både av vårt inhemska bränsle och av det vi importera från utlandet, medan vi sitta med armarna i kors och se på? Och så resa vi ut och tala för svenska folket om våra naturtillgångar och om att tillvarataga dem och tala så vackert om hur maktpåliggande detta är; det vilja alla politiska partier vara med om, det vilja vi alla göra.

Men, mina herrar, när man kommer och säger: red ut detta för oss. så att vi verkligen få se hur och vad vi kunna göra för att minska bränsleimporten och för att utöka värdet av vårt eget bränsle, då säger utskottet: nej, det vilja vi icke göra, ty det tillhör icke nutiden, det hör framtiden till, och detta blir utrett på annat sätt.

Ja, det är mycket riktigt att det blir utrett någon gång, det tror jag visst, ty denna fråga kommer naturligtvis någon gång till utredning och lösning. Utskottet talar om att Kungl. Maj:t nyss tillsatt en kommitté för att utreda detta. Ja, jag har själv varit med i kommittéer, och jag vet mycket väl, huru det kommer att gå: kommittén kommer säkert att uträtta ett mycket samvetsgrant och gott arbete, och vi komma att bli begåvade med en diger utredning i två, tre delar om hur torvfrågan, vedfrågan, frågan om sulfitsprit och stenkolsimport stått under de sista 20 å 30 åren, och naturligtvis få vi också en fullständig utredning om alla de mer eller mindre famlande försök beträffande torvens användning, som blivit gjorda under det ena årtiondet efter det andra. Och i tredje delen av detta betänkande kommer det slutligen att talas om vad vi nu skola göra. och där få vi en sammanfattning av vad som är gjort och huru vi skola kunna få fram saken.

Ja, mina herrar, jag har den uppfattningen och den oför-gripliga meningen, att denna kommitté kan bli till nytta, men den måste ovillkorligen bygga sitt arbete på en teknisk-vetenskaplig utredning, ty annars kommer resultatet att bli mer eller mindre svävande, och kommer i mer eller mindre hög grad att utgöras av lösa påståenden, som icke äga tillräcklig grund i verkligheten. Allt detta, hela denna fråga, måste byggas på en teknisk-vetenskaplig utredning, och vi få icke vara rädda för vare sig teknik eller vetenskap i detta fall, ty det är blott genom en sorgfälligt utredning angående vad som blivit gjort på

det ena och andra området, som vi kunna komma till en lösning av denna fråga.

Ja, mina herrar, jag skall icke besvära längre. Jag har slutat med vad jag nu har att säga och vill endast i korthet tillägga: när vi gå till avgörande av denna fråga, tänken då på, mina herrar, att vi icke böra vidtaga en åtgärd för stunden, utan låt oss fatta ett beslut och göra någonting för att lägga grunden till ett tekniskt-vetenskapligt arbete, som kan för framtiden bli av betydelse för lösningen av vår verkliga mycket stora och mycket viktiga bränslefråga.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Med herr Lindman förenade sig herr *Vahlquist*.

Herr H a g e: Herr talman! Jag tror att det, efter de anföranden som hållits här av herrar Lindman och Nilsson i Linnås, börjar insmyga sig en missuppfattning här i kammaren om vad utskottet vill och icke vill. Jag tror nämligen att den missuppfattningen börjar innästla sig, att utskottsmajoriteten alldeles bestämt sätter sig emot alla tankar på en sådan utredning, som ifrågasatts i herr Lindmans motion, medan däremot minoriteten vill vara med om en sådan utredning.

Jag skall därför be att för min del få säga det, att så har jag icke fattat det uttalande, som gjorts av majoriteten, till vilken jag hör. Skillnaden mellan majoritetens och minoritetens uppfattning är en helt annan. Minoriteten inom utskottet vill, att vi, utan att dessa specialfrågor som gå in i den stora frågan, ännu blivit förda till en slutlig utredning, skola nu definitivt uttala oss för vidtagande av åtgärder, avsedda att åstadkomma en enhetlig behandling av alla dessa frågor, och detta utan att man har kommit fram till en slutlig utredning av alla dessa olika spørsmål som ingå i den stora frågan. Majoriteten däremot vill något annat. Den ställer sig icke definitivt avvisande till hela denna tanke i herr Lindmans motion, men säger så här: låt oss lugna oss ett tag och låt alla dessa utredningar få fortskrida till sitt slut; sedan resultatet av dessa utredningar föreligger, låt oss då definitivt taga ståndpunkt till hela frågan.

För min del har jag anslutit mig till denna senare ståndpunkt och jag kan t. o. m. som motiv för min ståndpunkt åberopa ett uttalande i utskottsminoritetens reservation. Här finnes nämligen, om herrarna se på sidan 12 i utskottsbetänkandet, ett uttalande, i vilket utskottsminoriteten polemiserar mot tankarna på att man nu skulle avbryta de pågående utredningarna. Minoriteten uttalar sig här på följande sätt: »Fastmer hava motionärerna framhållit, hurusom de pågående utredningarna givetvis böra slutföras och läggas till grund för den enhetlighet och planmässighet» etc., som eftersträvas av minoriteten.

Alltså: *dessa utredningar skulle avslutas och läggas till grund* för den senare frågan, den stora frågan om ett organiserat samarbete mellan alla dessa olika slag av frågor. Då kan jag för min del icke finna annat än att det riktigaste är, att man ordnar saken på det

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

sättet, att man nu icke definitivt uttalar sig för och intar en bestämd ståndpunkt till dessa saker, utan i stället avvaktar hur alla dessa speciella saker komma att ligga, sedan utredningarna äro slutförda. När detta skett, föreställer jag mig, att det skall finnas större möjlighet såväl för riksdagen att göra ett uttalande som för Kungl. Maj:t att taga ett initiativ för att, såsom utskottsminoriteten önskar, få fram hela denna sak i ett sammanhang. Då har man korten på bordet, och då blir det lättare att bedöma och avgöra saken än vad fallet är i denna stund.

Nu vill jag dessutom säga det, att hela denna tanke om ett institut kan ju medföra synnerligen dyrbara konsekvenser; det äro ju vi alla ense om och ha klart för oss. Vi ha också en känsla av, att på dessa näringsområden finnas glänsande perspektiv för den enskilda företagsamheten, perspektiv som ställa i utsikt betydliga vinster för storkapitalet. Då måste jag säga, att jag känner mig och måste känna mig synnerligen tvetsam, när det gäller statens pengar, att nu, i ett så outrett läge, som hela frågan befinner sig uti, vara med om att göra ett aldrig så litet uttalande, som kan tagas till intäkt för ett omedelbart åstadkommande av ett institut, som säkerligen kommer att draga med sig oerhörda kostnader. Man kan ju dessutom ej komma ifrån det faktum, att startandet av en sådan institution måste i viss mån vara en premiering av storkapitalet, nedlagt i dessa näringsgrenar, vilket kapital troligen mycket väl, även utan denna premiering, kommer att i allmänhet skörda förtjänster i framtiden eller tämligen snart.

Nu vill jag dessutom säga, att det i denna motion av herr Lindman finnes en hel del uttalanden, som äro till sin innebörd sådana, att jag i viss mån måste reagera mot dem. När man på vänstersidan läser denna motion, märker man nog, att det genom motionen går en viss fläkt av höger-företagaranda, som man naturligtvis på vänsterhåll icke kan finna så synnerligen sympatisk. Där möter ju hela denna tankegång om utnyttjande av vattenkraften, på ett sätt, som vi socialdemokrater ständigt och jämt ha reagerat emot. Hela motionens tendens är för övrigt sådan, att den i någon mån är ägnad att stöta för pannan personer med den åsikt och uppfattning om samhällsfrågorna som jag för min del har.

Härtill kommer, att det finnes ett och annat ord i denna motion, till och med i klämman, som är sådant, att jag icke har riktigt klart för mig vad det möjligen kan innebära. Det skulle ju kunna hända, att, om jag ginge med på en sådan kläm, som herr Lindman kommit med i sin motion, så skulle jag kanske hava bundit mig för en del uttalanden, som kunde komma att tolkas på ett sätt, som jag för min del icke vill vara med om. Jag skulle t. ex. vilja fråga vad som menas med en *nationell* kraft- och bränslepolitik. Naturligtvis kan man tolka det ordet på olika sätt, men herrarna veta mycket väl, att när man talar om *nationell* näringspolitik, så brukar högern här i landet ibland inlägga i det ordet en mening, som vi på vänsterhåll gemenligen icke vilja vara med om. När man sålunda t. ex. talar om nationell näringspolitik och säger från högerhåll att därunder inbe-

gripes protektionismen, så kan man alltså tänka sig att i detta adjektiv »nationell» kan inläggas begreppet protektionistisk. På samma sätt kan man tänka sig, att om man ansluter sig till en tanke, som går ut på åstadkommande av en nationell kraft- och bränslepolitik, så skulle detta kunna innebära att man skulle vilja vara med om, importtullar på utländskt bränsle, ifall det t. ex. kunde konstateras, att ett visst inländskt bränsle behövde skyddstullar, för att kunna konkurrera med ett utländskt bränsle. För min del vill jag säga, att om detta ord nationell skulle innebära i viss mån ett gillande av en sådan tanke, så kan jag, såsom frihandelsvän, naturligtvis icke på något sätt vara med om en dylik ståndpunkt.

Dessa synpunkter ha även i någon mån influerat på mitt ställningstagande, i synnerhet då jag kunnat konstatera att det finnes ett visst sammanhang med motionens allmänna läggning och ovannämnda formulering av klämman. Allt detta har gjort mig försiktig och tvekan, när det gällt att definitivt ställa mig på den ståndpunkt, som utskottsminoriteten valt. Under sådana förhållanden har jag föredragit att ställa mig avvaktande till hela saken och jag tycker att man bör kunna avvakta de pågående utredningarna innan man intager en definitiv ståndpunkt. Det är från sådana utgångspunkter som jag för min del, herr talman, har ansett mig hava anledning att gå med på utskottsmajoritetens yrkande i denna fråga, till vilken jag härmed vill yrka bifall.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag tror, att man redan nu under debatten här i kammaren från alla sidor har tillkännagivit sitt intresse för att komma till en verklig lösning av denna fråga, och det förefaller mig, att också på många håll i kammaren gjort sig gällande den meningen, att det vore ytterst önskvärt, att vi redan i dag kunde komma till något beslut, som åtminstone i huvudsak kunde ena olika sidor, där enighet kan väntas vara möjlig. Det är också endast i det syftet, herr talman, som jag här tagit till orda för att söka framlägga, huru jag ser frågan och i vad avseende man eventuellt kunde påräkna en anslutning från olika håll, som kunde leda till att vi i dag få ett positivt beslut.

Frågans utomordentligt stora vikt gör, att det är ett verkligt trängande behov, att någonting snarast möjligt åstadkommes. Jag kan därför icke, såsom den föregående ärade talaren, min vän på Norrlandsbänken, ställa mig på den ståndpunkten, att vi »kunna lugna oss ett tag», som hans yttrande löd, utan jag anser, att vi böra försöka omedelbart komma just så långt, som vi kunna enas, d. v. s. säga ifrån den bestämda vilja att uträtta någonting, som i alla fall säkerligen besjälar många i denna kammare.

Då man söker efter en linje, som kunde vinna anslutning, så äro vi ju till en början eniga om punkterna A) och B) i utskottets kläm, men sedermera skilja vi oss åt beträffande punkt C), d. v. s. herr Lindmans motion. Den till förmån för motionen avgivna reservationen nämner i sin kläm ingenting om den föreslagna vetenskaplig-praktiska institutionen. Jag förstår icke, varför denna sak

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

icke där har tagits med utan endast omnämnts i motiveringen, då den ju i själva verket såväl i motionen som i herr Lindmans anförande i dag intar en mycket central plats. För min del beklagar jag, att reservanterna inom utskottet icke utmärkt saken på ett sådant sätt. Emellertid stöder sig reservationen å andra sidan så väsentligt på motionen, att jag har mycket svårt att biträda densamma. Ty om man noggrant genomläser herr Lindmans motion, så finner man sida upp och sida ned uttalanden, som jag är alldeles viss därom, såväl liberaler som socialdemokrater i denna kammare ha mycket svårt att förena sig uti. Det rör dels beslut, som tidigare fattats här i kammaren, och där minoriteten representerats av herr Lindman och hans meningsfränder — och där kommer det då något beklagande av saken — och dels kommittéutlåtanden, där majoriteten företrätt den uppfattning, som representeras av herr Lindman, medan t. ex. min åsikt stannat i minoritet. Då är det naturligtvis, såsom beträffande vattenrätts- och dikningslagstiftningskommitténs eller den elektriska kraftkommitténs betänkanden, synnerligen svårt att ge något på hand åt en motion, som är upplagd på det viset. Jag vill också säga, att jag sitter för min del i en kommitté, de s. k. vattenfallssakkunniga, och beträffande deras arbete lämnas i motionen direktiv, rörande vilka jag är mycket oviss, att dessa kommitterade själva finna dem vara så alldeles lämpliga, eller som de i varje fall ännu icke tagit ståndpunkt till, t. ex. i fråga om upplägget av en lånefond och i vad riktning denna lånefond skulle komma till användning. Vidare förekomma en del uttalanden beträffande koncessionslagstiftningen: överbyggandet av kungsådra o. s. v., och det hela sammanfattas på sid. 19 på ett sådant sätt, att det är mycket svårt att ge något stöd däråt. Allt detta gör följaktligen, såvitt jag förstår, att det är många här i kammaren, som ha mycket svårt att gå med på reservationen, i den mån den ger något stöd häråt, och det är då skäl, att detta också uttalas i denna debatt, i all synnerhet för den händelse vi kunna komma till något resultat i frågan. Jag vill också säga, att i den mån vare sig motionen eller reservationen skulle innebära, att de särskilda utredningar, som pågå, skulle fördröjas, därigenom att den föreslagna institutionen skulle taga dem om hand, så är detta rätt betänkligt, ty det är verkligen skäl, att vi snarast möjligt genom Kungl. Maj:ts egen beredning få en enhetlig behandling av dessa saker och att de fortast möjligt komma inför riksdagen.

Men vad är det då, å andra sidan, som i herr Lindmans motion, enligt mitt förmenande, intar en alldeles central plats och är av verklig betydelse? Jo, jag vill helt instämma med herr Lindman, när han talar om, att det är just för framtiden som en sådan institution skulle ha ett utomordentligt värde. Och i den mån detta träder i förgrunden har jag för min del mycket svårt att gå emot ett förslag av den beskaffenheten. Jag styrkes också i denna min uppfattning, när jag läser utskottets utlåtande. »Utskottet delar», heter det, »motionärernas uppfattning beträffande betydelsen av en praktisk-vetenskaplig institution för fortgående undersökningar av

de tekniska och ekonomiska spörsmålen inom kraft- och bränsle-industrien.» Och vidare: »Det synes utskottet otvivelaktigt, att en sådan institution, därest den utrustas med alla moderna tekniska hjälpmedel och tillförsäkras en tillräcklig stab av lämpliga arbetskrafter, skulle kunna uträtta åtskilligt såväl för staten i dess affärsdrivande verksamhet som för den enskilde i industri och hushåll.» Detta är ju onekligen mycket starka förord för upprättande av en sådan institution. Men så har man också sina betänkligheter, kostnadsfrågan och dylikt. Men när man ger ett så starkt förord, som man här faktiskt gjort, så kan man verkligen fråga, om icke den logiska slutsatsen bör bli den, att man begär en utredning, huruvida icke i själva verket fördelarna äro så stora, att de överväga nackdelarna, och det är ju nätt upp detta, som avses.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Från denna utgångspunkt, herr talman, har jag för min del kommit till det resultatet, att det är skäl att taga ut denna del av herr Lindmans motion, som fått ett så varmt förord, och yrka bifall därtill, samtidigt som jag i övrigt icke kan gå med motionärerna. Jag tillåter mig därför hemställa om bifall till punkterna A) och B) samt att punkt C) måtte erhålla följande lydelse, »att den av herr Lindman m. fl. väckta motionen, i vad den icke blivit besvarad genom slutna A) och B), måtte på det sättet bifallas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt låta utreda, huruvida staten genom upprättande av någon vetenskaplig-praktisk institution kunde medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig kraft- och bränslepolitik».

Denna kläm är, såsom kammaren finner, så lagd, att den är förutsättningslös beträffande institutionens beskaffenhet, men å andra sidan framhäver institutionen och dess betydelse och begär en utredning i saken.

Detta yrkande ber jag alltså, herr talman, att få framställa.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Då jag förut åtskilliga gånger i denna kammare har talat för tillvaratagande av våra naturtillgångar, så anser jag mig också nu böra säga några ord, ehuru väl jag hade kunnat instämma med herr Nilsson i Linnås. Jag vill då särskilt fästa mig vid de uttalanden och framställningar, som utskottet gjort med anledning av de motioner, som framförts dels av herr Schotte och dels av herr Thorsson, nämligen i fråga om torven och dess utnyttjande.

Det finns väl ingen fråga här i vårt land, som har visat sig vara så absolut orörlig, otillgänglig och svåråtkomlig, ehuru den har varit föremål för alla möjliga undersökningar, som just torvfrågan. Om herrarna se efter i herr Lindmans motion, där visserligen nio sidor äro ägnade åt torven, så skolen I finna, att torvfrågan nu har väntat på sin lösning i snart 50 år, och jag tror, att man tryggt kan säga, att den står på ungefär samma ståndpunkt i dag som i allra första början. Ännu i dag är det enda sätt, man kan använda torven på, det, som angives på sid. 20 i herr Lindmans motion: »Den ursprungliga och enklaste formen för torv-

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

bränsle är den lufttorkade torven, innehållande 20—30 procent vatten mot råtorvens 90 procent. En svaghet hos denna torkningsmetod är givetvis dess beroende av väderleksförhållandena. En våt sommar kan föranleda avsevärd inskränkning i produktionen och betydligt ökad fuktighetshalt, en olägenhet, som vid kontinuerlig leverans nödvändiggör ett betydande reservlager.» Jag skall be att få upplysa om, att själv har jag i en av de sockerfabriker, som stå under min ledning — och jag ber därvidlag att även få åberopa greve Hamilton, som känner till frågan — i 20 år använt torv. Detta är den enda av våra fabriker, där torv användes för ångpanneeldning. Vi ha emellertid icke kommit längre, än att vi använda torven precis på det sätt, på vilket den ursprungligen användes, och varom jag nyss gjorde antydande, och detta har gått mycket bra, därför att ångpannor i allmänhet lämpa sig för eldning med torv jämte stenkol. Av torv har åtgått en ungefär dubbel så stor kvantitet som av stenkol.

Det har ju här i vårt land utförts ofantligt många experiment beträffande torveldning, men ännu har man icke kommit till någon fullt tillfredsställande lösning av frågan, och överallt, där man anställt försök, ha dessa i regel avstannat utan anmärkningsvärt resultat. Nu förvånar det mig därför också, att utskottet för att få till stånd en lösning av torvfrågan dels föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes för åstadkommande av en omedelbar utökning av tillverkningen av bräntorv vidtaga lämpliga åtgärder och dels hemställt, att för ändamålet måtte anslås ett belopp av 100,000 kronor. Jag vill fråga, vartill dessa 100,000 kronor skola användas. Om man ser på herr Lindmans motion, finner man, att den spänner över ett betydligt vidare område än torvfrågan och berör saker, som äro långt viktigare för vår bränsle- och kraftindustri än vad torven är. När utskottet anslutit sig till tanken på ökad torveldning, anser jag, att utskottet just med hänsyn härtill borde föreslagit upprättande av en teknisk-vetenskaplig institution för att utröna det sätt, varpå lämpligt torvbränsle skulle kunna åstadkommas. Jag tror icke, att de åtgärder, som skola vidtagas enligt utskottets hemställan, komma att leda till annat än en förlust av de 100,000 kronor, som man vill offra för ändamålet. Jag vill därmed hava sagt, att man genom utskottets förslag icke löser torvfrågan, men genom den utredning, som herr Lindman begärt, är det alldeles visst, att denna fråga kommer under särskild behandling och blir löst i sammanhang med hela bränsle- och kraftproduktionsfrågan. Jag ber att få fastslå, att det här i kammaren vid detta tillfälle visat sig ett mycket starkt intresse för hela bränsle- och kraftindustrien. Men det är alldeles tydligt, att det fordras ett enhetligt arbete såväl på det tekniska eller praktiska området som på det vetenskapliga, för att man skall kunna komma till ett lyckligt resultat, och därför kan det icke annat än förvåna mig, att utskottet velat rycka ut torvfrågan ur sitt sammanhang med de övriga frågorna och laborera med densamma precis som hittills i stället för att begagna det tillfälle, som här er-

bjudes, att komma ur det stillastående, vari torvbränslefrågan för närvarande befinner sig.

Det förefaller mig, som om man velat göra denna fråga helt och hållet till en partifråga. Det har emellertid vid ett tillfälle under sistlidna riksdag visat sig, att man haft en annan uppfattning i ett liknande spörsmål. Det var, då det på vänsterhåll väcktes ett förslag, som högern med nöje accepterade, och som möjligen haft till följd, att herr Lindmans nu förevarande motion framkommit. Jag syftar på herr David Bergströms motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning beträffande vilka åtgärder skulle kunna vidtagas med anledning av den rådande allvarliga situationen för att i någon mån befordra utvecklingen av industri, handel och sjöfart. Då var högern absolut med om denna skrivelse, och vi glädde oss synnerligen över, att man trängt tillbaka de små vyerna, som dock gärna och särskilt nu försöka göra sig gällande. Jag anser mig böra erinra om denna händelse från förra året, och jag tror, att andra kammaren skulle handla klokt, om den följde de intentioner, som genom den motionen gjorde sig gällande.

Jag skulle genast från början kunnat instämma med herr Nilsons i Linnäs reservation, men jag har heller ingenting emot herr Palmstiernas variation av hans yrkande i samma syfte, men jag anser, att lika visst som hela bränsle- och kraftproblemet behöver göras till föremål för en allsidig utredning genom ett institut, som ständigt följer utvecklingen på detta område, lika visst anser jag, att torvfrågan kanske i ännu högre grad än de övriga species av detta ämne behöver det stöd och den auktoritet, som ligger i ett sådant instituts befintlighet.

Herr talman, jag har ingenting vidare att tillägga, utan ber att få instämma i den framställning, som gjorts av herr Nilsson i Linnäs, och som sedan blivit upptagen av herr Lindhagen.

Herr Hamilton: Ett par av de föregående talarna ha funnit utskottets ståndpunkt egendomlig, och det händer, att det går så, när man vill visa tillmötesgående åt alla håll. Utskottet har velat giva erkännande åt samtliga motionärernas önskan att få den föreliggande för vårt land så viktiga och stora frågan löst, men utskottet har icke kunnat acceptera vissa riktlinjer rörande utredningen, som finnas angivna i herr Lindmans motion. Frågan är av stor betydelse, ty den innebär ju, att göra oss oberoende av utlandet i den mån ske kan beträffande bränslekonsumtionen, att nedbringa priset på bränsle, och att för framtiden förbättra vår handelsbalans.

Det föreliggande ärendet sönderfaller i två delar, torvfrågan och kraftfrågan. Den förra kan åter delas i tvenne olika frågor, av vilka den första avser de åtgärder, som under nuvarande kristid kunna vidtagas för att nedbringa det tryck, varunder vi leva på grund av de höga priserna på bränsle. Utskottet har härvidlag ansett, att den lämpligaste vägen vore att stimulera den enskilda företagsamheten och att en lämplig åt-

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

gärd i den riktningen är, att staten tillhandahåller lånemedel för att utvidga de nuvarande torvfabrikerna och för att åstadkomma nya sådana. Men det hjälper nog icke härmed, ty fabrikanterna kunna svara, att de visserligen äro villiga att anlägga fabriken och öka torvtillverkningen i landet, men när de nedlagt kostnader härpå — låt vara att de få lån av staten — vem garanterar, att icke priset på stenkol, och iföljd härav även på torv, faller, så att icke fabrikerna kunna drivas längre utan måste nedläggas? Det är därför nödvändigt, enligt utskottets mening, att staten söker garantera en viss avsättning under de närmaste åren, och detta torde den kunna göra, alldenstund staten är en stor avnämare av bränsle.

Den andra delen av bränslefrågan har herr Lindman särskilt understrukt. Han har nämligen sett icke uteslutande på nutiden utan framför allt på framtiden och har därför föreslagit en utredning samt angivit vissa riktlinjer för densamma. Men regeringen har förekommit motionärerna därvidlag. Sedan motionen väcktes i kammaren, har tillsatts en utredningskommitté, och det vore då tämligen onödigt, ja kanske olämpligt till och med, att begära en utredning, som redan är satt i gång. Herr Lindman önskar visserligen att en vetenskaplig grund skall bliva lagd för utredningen. Men jag tror icke, att något hinder finnes för, att den kommitté, som nu blivit tillsatt, tillgodogör sig de kunskaper, som finnas inom förevarande område på vetenskapligt håll.

Jag ber nu att få övergå till den andra frågan, också den av stor omfattning, nämligen kraftfrågan. Reservanterna begära en utredning, även den utredningen pågår, varför behöva vi då skriva om en ny sådan? Herr Lindman och hans medmotionärer önska tydligen en utredning i annan riktning, så att den ansluter sig till vattenrättskommittéens förslag. Men jag ber då att få erinra kammaren om, att detta förslag blivit underkastat en mycket skarp kritik, synnerligast i denna kammare, på grund av ett förslag, som framkommit från jordbruksutskottet förlidet år. Och i det uttalande, som kammaren anslöt sig till, framhölls, att exempelvis vid överbyggande av kungsådra man borde tillse, att de borgerliga intressena, jordbrukets intressen och landsbygdens i övrigt, skulle bliva tillgodosedda. Kungsådra är ju det allmännas egendom, och när denna överlämnas till enskilda, bör också det allmänna ha gagn därav. Jag tror, att alla inse, vilken stor betydelse det har för jordbruket, att landsbygden erhåller elektrisk kraft till rimligt pris. Vidare ha motionärerna begärt, beträffande de omtvistade vattenfallen i Norrland, att deras upplåtelse åt enskilda måtte påskyndas och underlättas. Men riksdagen har i anledning av en Kungl. Maj:ts proposition förlidet år fastställt grunderna för denna bortarrendering. Sålunda kan jag icke finna annat, än att den utredning, som herr Lindman och hans medmotionärer vilja komma till, innebär att vi skulle frångå den ståndpunkt, som kammaren är

1915 uttalat sig för. Kammaren har velat, att vid vattenfallens utnyttjande de borgerliga synpunkterna skulle beaktas och icke uteslutande företagarintresset. I herr Lindmans motion är den genomgående tanken just att företagarintresset först och främst bör tillgodoses, så att företagen komma i gång. Ja, alla önska vi, att företagen skola komma i gång. Alla se med smärta, att vattenfallen ligga år ut och år in utan att göra något gagn, men vi vilja icke överlämna dessa stora värden utan att landet i sin helhet får nytta av desamma.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

Slutligen har föreslagits av herr Lindman, att man skulle begära av regeringen att erhålla en utredning rörande lämpligheten av att få till stånd en vetenskaplig-teknisk institution. Utskottet har icke velat taga avstånd från utan har ställt sig villigt till denna tanke. Det är möjligt, att en sådan institution i en framtid kan bli av behovet påkallad. Men det synes utskottet, att man icke borde föreslå upprättandet av densamma, förrän frågan i sin helhet ligger färdig till avgörande här i riksdagen på grund av den utredning, som redan är igångsatt. Och jag är övertygad om att med det stora intresse, som regeringen visat för detta spörsmål, och med det intensiva arbete, som pågår, denna utredning snart nog kan komma till stånd, och det vore olämpligt genom onödiga åtgärder fördröja ifrågavarande utredning. Då det föreslagna institutet icke behövs för utredningens skull utan för den framtida enhetliga ledningen av arbetet på förevarande område, är det tillräckligt, att institutet kommer till stånd, när hela frågan är klar för lösning.

Det har också förefallit mig, att när ett nytt ämbetsverk är behövt, och det är ett sådant, som det här gäller, man bör lämna åt regeringen att taga initiativ härtill. Det har icke varit vanligt, att riksdagen framhållit behovet av flera ämbetsmän, utan när regeringen anser, att den icke har tillräckliga arbetskrafter med de ämbetsverk och institutioner, som stå densamma till buds, då bör regeringen gå in till riksdagen med begäran om mera arbetskrafter för att medhinna arbetet. Och jag har därvidlag större förtroende till den sittande regeringen och jordbruksministern än vad herr Lindman tyckes hava.

Emellertid har, såsom herrarna finna av utskottets betänkande, utskottet icke ställt sig avvisande till tanken på upprättande av en teknisk-vetenskaplig institution, utskottet har bara ansett, att man borde dröja med inrättande av denna institution. Vad utskottet egentligen tog avstånd från var hela andan i herr Lindmans motion, de riktlinjer, vilka för utredningen skulle uppdragas. Vill kammaren ansluta sig till det förslag, som herr Palmstierna har framställt, och vilket tar avstånd från dessa riktlinjer men i alla fall angiver, att riksdagen skulle kunna vara med om denna institution, så tror jag icke, att utskottet för sin del skall ha något att erinra däremot, åtminstone skall icke jag ha någon invändning att göra. Det är ett kompromissför-

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

slag, och i denna stora fråga må det vara lämpligt att söka kompromissa ihop meningarna, så att vi kunna enigt gå fram. Jag skal! därför, herr talman, be att få ansluta mig till herr Palmstiernas yrkande.

Herr L ü b e c k: Herr talman, mina herrar! Glädjande nog kan man nu konstatera, att linjerna börja klarna rörande denna fråga, ehuru det såg tröstlöst ut, då man läste det utlåtande, varmed jordbruksutskottet kommit fram. Jag kan också förstå jordbruksutskottets tvekan i saken, om man läser den framkomna motionen på det sätt, som den tydligen blivit läst, att döma av vad utskottets ärade ordförande nyss antydde. Han talade så mycket om andan i denna motion, men jag tror, att utskottet gjort rätt i, om det hade sökt se, vari motionen utmynnar, och tagit fasta på den saken. Beklagligtvis är det så här i världen, att när motioner av stor räckvidd skola läggas fram, bli de gärna partimotioner, och det kan då icke undvikas, att i motiveringen kommer fram litet av varje, som icke alla kunna vara med på. Men jag hyser den förhoppningen, att man i tider sådana som dessa skall kunna främst se till motionens syfte, som är att få till stånd planmässighet i vårt lands kraft- och bränslepolitik.

Tydligare kunde icke gärna visas, till vilka konsekvenser utskottets tolkningssätt leder, än då herr Hage nyss sökte måla ut ordet »nationell» i motionens kläm såsom någonting ägnat att skrämma socialdemokraterna från att vara med om densamma. Jag ber för min ringa del få vittna om, att jag icke läst ut »nationell» på annat sätt än såsom i detta sammanhang åsyftande *inhemsk* kraft- och bränslepolitik, och jag hoppas, att detta mitt uttalande i någon mån skall lugna herr Hages stora farhågor ifråga om ordets innebörd.

Eftersom herr Hage är beredd att skriva under vad utskottet yttrat ifråga om punkterna A och B, skulle jag vilja fästa herr Hages uppmärksamhet på, att det anslag av 100,000 kronor, som här föreslagits för utökning av tillverkningen av brännstovv, i herr Schottes motion motiverats huvudsakligen därmed, att man skulle söka uppmuntra till användande av eldstadskonstruktioner, som vore lämpade för torveldning. Detta innebär ändock en »riktlinje», och jag medger, att det måhända kan göras en hel del på den vägen. Men utskottet yttrar om denna sak följande:

»För att få till stånd den önskade omedelbara utvidgningen av brännstovvproduktionen torde det därför ankomma på staten att vidtaga sådana åtgärder, som förmå stimulera det enskilda kapitalet till större företagsamhet på ifrågavarande område. Utskottet har därför ansett sig böra tillstyrka vidtagande av härför lämpliga åtgärder samt beredande av nödiga medel för deras omedelbara genomförande. I sådant hänseende delar utskottet herrar Schottes och Nilsons uppfattning, att ett belopp av 100,000 kronor bör ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligt.»

Detta är ett exempel av de många på de utomordentligt oklara linjer, som jordbruksutskottet uppdragit, det må sedan gälla bedö-

mandet av den Lindmanska motionen eller speciellt torvfrågan, som, det vågar jag tro, genom utskottets motivering icke förts många steg framåt.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

Jag skall nu endast med ett par ord uppehålla mig vid kostnadsfrågan beträffande det föreslagna vetenskapligt-tekniska institutet. Det har redan i motionen anförts, att Kaiser Wilhelm-Institut für Kohlenforschung i Tyskland arbetar med en budget på 100,000 Mark. Därav anslås endast en del av staten, medan en mycket väsentlig del tillsläppes av enskilda, näringsorganisationer m. fl. Men det sker under statens medverkan, och däri borde ur alla partiers synpunkt kunna anses ligga en borgen för, att saken avses lagd på det sätt, som för framtiden kan bliva landet till största gagn. Många andra exempel skulle kunna framdragas för att visa, att utskottets farhågor för, att det skulle uppstå betydande kostnader för ifrågavarande ändamål, äro högst väsentligt överdrivna, men jag lämnar det åsido. Jag vill endast i detta sammanhang erinra om, att riksdagen nyligen anslag 36,000 kronor för handelskamarverksamheten. Där är en parallell, som kan uppdragas och som kunde varit värd att tänka på.

Herr talman, då nu kammaren, såvitt jag kan finna, är beredd att i dag tillstyrka bifall till själva den sak, vari den Lindmanska motionen utmynnar, nämligen att söka under medverkan av ett tekniskt-vetenskapligt institut åstadkomma större planmässighet ifråga om utnyttjandet av det inhemska bränslet, ber jag få uttala en varm förhoppning om, att detta steg må hava tagits i en god stund. Och jag ber slutligen få förklara efter, bemyndigande jämväl av herr Lindman och herr Nilsson i Linnås, som tidigare yttrat sig, att de för sin del liksom jag kunna ansluta sig till det förslag, som framlagts av herr Palmstierna.

Herr R ä f: Med den vändring saken börjar taga här i kammaren har jag ingenting att säga mer än att det endast är genom förbiseende, som jag icke kommit att underteckna herr Lindmans motion, vilken jag på det livligaste ansluter mig till.

Herr H e n r i k s o n: Jag ber att i korthet få yrka bifall till herr Lindmans motion. Knappast någon fråga är så aktuell som den om utbyggande av våra vattenfall. Jag tänker härvid icke endast på de större vattenfallen utan kanske fast mera på de mindre, av vilka det finnes ganska många i vårt land, lämpliga för att utbygga och använda för erhållande av elektrisk kraft för landsbygdens behov. Glädjande nog ha en del av dessa små vattenfall blivit utbyggda, sedan det för ändamålet bildats föreningar bland lantmännen, men det har ock visat sig, att en del sådana sammanslutningar misslyckats — och vi ha exempel därpå i min hemort — därför att de saknat kapital. Skulle det, såsom här i motionen blivit föreslaget, kunna tillskapas en lånekassa, tror jag säkerligen, att härmed mycket vore vunnet. Det har nämligen visat sig, att bankerna icke gärna vilja finansiera ifrågavarande små företag. Kunde en

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

sådan lånekassa komma till stånd, tror jag därför, att det skulle verksamt bidra till, att en massa små vattenfall bleve utbyggda, till lycka för den ort, där de äro belägna, och för landet i dess helhet.

Här har framhållits, att frågan ligger under utredning, och att den kommitté, som har utredningen om hand, nog kommer med ett förslag även i det syfte, som jag tillåtit mig beröra. Det är mycket möjligt, men jag undrar, om icke ett avslag på motionen skulle tydas så, som om andra kammaren vore likgiltig för denna fråga, då däremot ett bifall till motionen skulle kunna ge kommittén direktiv och för övrigt påskynda utredningen. Jag skall be att få yrka bifall till punkterna A och B i utskottets hemställan samt för övrigt till reservationen.

Herr Lindhagen: Jag har hört att, medan jag var ute, det har framställts ett kompromissförslag. Jag kan då ej underlåta att framhålla, att därigenom komma de riktlinjer, som jag anlade på herr Lindmans motion, att alldeles bortfalla, och det hela resulterar däri, att man upprättar en vetenskaplig anstalt eller, såsom yrkandet blev formulerat, att riksdagen begär en undersökning, huruvida genom en sådan anstalt skulle kunna åstadkommas en planmässig kraft- och bränslepolitik. För min del förordade jag de två första momenten i utskottets hemställan samt för övrigt såsom ett tredje moment reservationen. Ut i dennas allmänt hållna motivering finnes, såvitt jag kan se, ingenting särskilt förgräpligt och därutöver talas närmast om upprättande av ett vetenskapligt institut. Jag tillade en annan sak, nämligen frågan att genom koncessionslagstiftning se till, att icke spekulationen finge för mycket hand om förevarande angelägenheter. Det kan tänkas många andra vägar som också bidra till målets vinnande, och de kunna icke blott tänkas, utan de finnas alldeles säkert. En planmässig kraft- och bränslepolitik kan icke ernås enbart genom inrättande av en vetenskaplig institution, utan det fordras en hel del andra saker, och jag vill absolut icke utesluta alla dessa oundgängliga saker, och jag vill heller absolut icke utesluta särskilt den åtgärd, som jag nyss förordade. Jag kan därför icke på villkor vara med om att inskränka detta grepp på frågan, vilket man skulle få genom ett bifall till den i ämnet avgivna reservationen.

Jag betonade i mitt föregående anförande, att frågan om upprättande av en vetenskaplig institution borde undersökas. Vi skola icke vara rädda för en vetenskaplig utredning om dessa saker, men jag håller emellertid före, att det är lämpligt att, såsom skett i reservationen, den frågan oppflyttas i motiveringen och att den icke står i klämman, ty så oförberedda som vi här i själva verket äro, då det gäller att avgöra, huruvida denna tanke praktiskt kan realiseras, är det onödigt att i klämman begära ytterligare ett ämbetsverk. Ty gör man det, får man kanske ett ofantligt sådant med tiden, och även på den punkten böra vi vara försiktiga. Ur dessa synpunkter nödgas jag trots det lovande kompromissförslaget vid-

hålla det ursprungliga förslag, som framställdes av herr Nilsson i Linnås. *Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.*

Det enda, som då skulle återstå, är frågan, huruvida ur reservationens motivering någonting borde uteslutas. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att det är icke samma motivering som i motionen. Där äro några mycket allmänt hållna motiv. Då jag inte alls är rädd för dem, och då de dessutom tala om denna vetenskapliga inrättning, ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

(Forts.)

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag är av den uppfattningen, att huvudsaken i denna fråga är, att man kommer till ett positivt beslut, och jag hoppas också så skall ske, då man väl har utsikt till att herr Palmstiernas förslag vinner bifall i kammaren. Men jag kan icke underlåta i alla fall att påpeka, att ifall kammaren har den uppfattningen, att man verkligen skall fatta ett positivt beslut beträffande punkt C), så är det lämpligt, att man fordrar denna planmässighet i den nationella kraft- och bränslepolitiken, som i reservationen påyrkas. Då huvudsaken för mig är att riksdagen kommer till ett positivt beslut i denna sak, har jag intet emot att kammaren nu bifaller herr Palmstiernas förslag. Men då jag anser det vara fördelaktigare att kammaren bifaller reservationen, vill jag fortfarande vidhålla mitt yrkande.

Herr Åkerlund: Herr talman! Då jag slutit mig till utskottsmajoriteten i denna fråga skall jag med några ord be få nämna orsakerna därtill. Alla äro vi ense därom, att vi böra göra vad i vår förmåga står för att tillgodogöra oss vårt lands tillgångar på ett lämpligt sätt. Men den stora farhågan för mig har varit, att här skulle inrättas ett stort och säkerligen mycket dyrbart ämbetsverk. Att ett sådant ämbetsverk skulle göra gagn är intet tvivel underkastat. Men jag har uppställt den frågan för mig: är det alldeles nödvändigt, att vi här i Sverige inrätta ett ämbetsverk, som skall utreda, huru våra värmeförhållanden ställa sig? Ha inte kontinentens stater vetenskapligt praktiska inrättningar, som kunna reda ut dessa saker bättre än ett litet eller större ämbetsverk här i Sverige? Det skulle vara någon speciell fråga, som är säregen för vårt land, och då tänker jag främst på vattenfrågan. Men huru skall en sådan institution kunna utreda vattenfrågan, då riksdagen inte på något sätt själv vill detta? Här kommer första kammaren och sätter sig emot att man fixerar ett pris för distribution av elektrisk kraft. Jag tror att om vi hade ett beslut därom genomfört, så skulle farhågorna för trustbildningar och andra dylika sammanslutningar, i vad de beröra vattenkraftens område i vårt land, inte vara så synnerligen stora i denna kammare, utan då skulle den kunna gå till mötes i mångt och mycket. Men nu stå vi och stampa i denna fråga och komma inte ur fläcken.

Här talades om statens vattenfallsstyrelse och det är ju sant, att den gjort mycket, men det är ju statens vattenkraft, som det är fråga om därvidlag.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

(Forts.)

Som sagt, vad jag fruktar mest i denna fråga är detta nya ämbetsverk. Erfarenheten har lärt mig under min ganska långa riksdagstid, att om riksdagen skriver och begär av Kungl. Maj:t, eller bara ifrågasätter inrättandet av en institution, så blir den institutionen nog så rundligt tilltagen och kommer gunås många gånger att bestå av personer, som äro mycket, mycket teoretiskt bildade men ifråga om praktiska värv mycket oerfarna. Det skulle kunna hända, att det stora gagn en sådan institution skulle göra går upp i rök, och trots vad en föregående talare sade, kommer det att kosta mycket penningar, och vi bruka inte vara sparsamma ifråga om anslag till sådana inrättningar. Jag inser mycket väl frågans stora vikt, och är det så, att kammaren kommer till beslut i frågan, så har jag ingenting att invända däremot, visst icke. Men jag har velat anföra dessa skäl som motivering för att jag slutit mig till utskottsmajoriteten.

Herr Hildebrand: Herr talman! Den föregående ärade talaren undrade om det icke funnes i utlandet några större institutioner, som kunde bättre utreda dessa frågor än någon mindre institution här i Sverige. Men mot det skulle jag vilja invända, att bränsle- och kraftförhållandena ligga helt olika i olika länder, och vad vi här i Sverige behöva det är att få en verkligt samlad ledning på detta område, så att vi just rätta oss efter de förhållanden, som finnas här i vårt land. Jag tror därför, att det blir det viktigaste i denna fråga att se till att icke utredningar, undersökningar och prövningar av olika förslag få gå på alltför många olika linjer. Det kan hända att en speciell detaljgranskning eller undersökning kan behöva göras för sig. Men det måste bli någonting som *samlar* allt detta, så att man icke får dubbelarbete och så att det ena icke går in i det andra, utan så att det hela kommer under verklig ledning.

Vidare ha här kommit fram farhågor för att vi skulle få ett stort ämbetsverk här. Det har redan påpekats av huvudmotionären, att så icke varit meningen och att den institution i Tyskland, som man gått efter, inte är något dyrbart ämbetsverk.

Här har talats om att man ville låta alla nu pågående utredningar först avslutas, sedan skulle man överblicka det hela. Jag tror det vore mycket, mycket opraktiskt. Ty just dessa nu pågående utredningar skulle kunna ha ofantligt gagn av att man upprättade ett praktiskt vetenskapligt råd som en slags institution för utredningar, undersökningar och prövningar. Då kunde kommittéer eller andra utredande myndigheter vända sig till denna och antagligen få mycket god hjälp i utredningsarbetet.

Så finns nog på vissa håll en viss farhåga för att vetenskapen skulle arbeta allt för teoretiskt. Men om man tänker på vad vetenskapen uträttat för de praktiska yrkena under de sista två decennierna, så måste man inse betydelsen därav. Om man bara tänker på jordens gödsling och alla de olika metoder, som prövats för att utröna på vad sätt varje särskilt jordslag skall behandlas, om man tänker på kreatursutfodringen och allt vad där har skett, om man

bara riktar blicken på huru Tysklands vetenskap drivit upp jordbruksproduktionen högre än i något annat land, och närmare ser härpå, så finner man, att det är samarbetet mellan vetenskap och praktisk duglighet, som i alla dessa fall har åstadkommit storverk. När man tänker på att de praktiskt sett instängda centralmakterna kunna livnära befolkningen och ersätta olika förnödenhetsvaror med andra, så finner man som sagt, att det är samarbetet emellan den teoretiska vetenskapen och den praktiska dugligheten som åstadkommit detta. Så ha även vi här i vårt land inom olika yrken, liksom man gjort det i andra länder, provat huru långt man kan komma med ett sådant samarbete. Och det är något sådant som säkerligen behövs på föreliggande bränsle- och kraftområde även här i vårt land.

Jag tror att det viktigaste här nu är inte, att man får den ene eller andra klämman utan att man får ett beslut i riksdagens andra kammare, som går så långt i positiv riktning som möjligt. Jag skulle hellre vilja gå med reservanterna, men jag tror man kommer positivt ganska långt, om man går med på herr Palmstiernas förslag. Och då jag fått det intrycket, att det är detta som är det mest samlande, ber jag, herr talman, på det bestämdaste få tillstyrka bifall till detta förslag.

Herr Hage: Herr talman! Jag har fortfarande, trots allt vad som sagts under debatten, den uppfattningen, att saken — den eftersträfvade enhetligheten i kraft- och bränslepolitiken — främjas lika mycket, om utskottsmajoritetens mening vinner kammarens bifall. Jag är nämligen alldeles övertygad om, att regeringen kommer att följa alla dessa spörsmål, som man här framdragit med sådan uppmärksamhet, att, *om* och *när* det finnes skäl för att vidtaga sådana åtgärder, som här äro föreslagna, så kommer regeringen att vidtaga dessa åtgärder lika fullt, antingen kammaren uttalar sig *för* eller *mot* utskottets förslag.

Det var emellertid inte för att säga den saken, som jag begärde ordet, utan detta var fastmer med anledning av att herr Lübeck yttrade några ord till mig. Han upplyste mig om, att ordet »nationell» i den Lindmanska motionen skulle tolkas som »inhemsk», och jag uppfattade hans yttrande, som om han ville antyda, att det var synnerligen omotiverat att lägga in en sådan betydelse i »nationell» att det skulle innebära en tanke på något slags protektionistiskt tullsystem. Jag vill då påpeka, att min tankegång låg inte så långt borta och att det fanns fog för att man kunde komma på sådana tankar. Här har verkligen i riksdagens första kammare från högerhåll under något föregående år väckts motion om införande av tullskydd för det inhemska bränslet. Det var 1892, som ett sådant förslag väcktes. Alltså menar jag, att det var inte så underligt, om man kunde komma på den tanken, att man bl. a. även avsåg något dylikt med motionen.

Herr Lübeck omnämnde även, att jag varit med om att tillstyrka ett anslag av 100,000 kronor enligt herr Schottes yr-

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

kande. Jag uppfattade detta herr Lübecks uttalande som om han ville betona, att det är två synnerligen oförenliga ståndpunkter att å ena sidan ställa sig fullständigt främmande mot alla tankar på protektionssystem för industrien och å andra sidan samtidigt vilja vara med om ett anslag på 100,000 kronor enligt herr Schottes yrkande för höjande och stimulerande av torvproduktionen. Då vill jag säga det, att dessa två saker stå inte emot varandra. Man kan vara *emot* det ena och likväl vara *med* om det andra. Jag menar, att även den, som är definitiv frihandelsvän, kan vara med om ett sådant yrkande som herr Schottes, som går ut på att lämna anslag för *tillfälliga* åtgärder för att ge en viss näring ett visst understöd vid själva starten. Jag menar alltså, att dessa två ståndpunkter visst icke stå i strid mot varandra.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Linders: Herr talman! Jag hade egentligen icke tänkt yttra mig i denna fråga, då jag i utskottet endast en liten stund varit i tillfälle att deltaga i utskottets behandling av denna fråga. Men jag nödgas, efter vad som förekommit i debatten, ändock säga några ord.

Jag vill då först säga det, att inom utskottet ha reservanterna icke framlagt det yrkande, som här föreligger i reservationen, så långt jag kunde följa med i arbetet. Utan trots att det vid ett tillfälle i början av överläggningen gjordes ett anbud från vänsterhåll, att man skulle gå med på åtskilligt i herr Lindmans motion, så yrkades bifall till herr Lindmans motion i dess helhet. Hade man varit mera tillmötesgående från högerhåll i detta fall, så hade möjligen utskottet kommit till en samlingslinje, vilket jag för min del förklarar, att man icke har kunnat uppnå.

Som nu saken föreligger, har man att välja på tre linjer. Man har då först utskottets avslagsyrkande, som dock har med sig en synnerligen välvillig motivering. Det har tidigare under debatten framhållits, att motionärerna själva i själva verket insett, att till största delen äro de frågor, som motionen upptagit, redan föremål för utredning. Men utskottet har i alla händelser ställt sig ganska välvilligt till det mål man sökt eftersträva. Det är den ena linjen. Och den andra linjen är reservationen, som jag beträffande själva yrkandet ingenting skulle ha att invända emot, såvida det vore åtföljt av en lämpligare motivering. Jag kan icke dela de ekonomiska och politiska uppfattningar, som ligga till grund för hela framställningen i den Lindmanska motionen, lika litet som jag kan dela det betraktelsesätt som reservanterna ha framfört. Men däremot skulle jag mycket gärna kunnat gå med på den kläm, vartill reservanterna kommit. Det torde emellertid icke vara lämpligt att göra det med de förutsättningar, som jag utgår ifrån, nämligen att

även statens intressen och de sociala synpunkterna skola bevakas vid lösandet av denna stora fråga.

Nu kan man naturligtvis rent personligt sticka emellan med samma reservation som herr Lindhagen och säga, att därmed är jag skyddad. Men jag undrar, om man därmed i själva verket gagnat den sak man vill tjäna, d. v. s. lagt den kommande stora utredningen på den bog man velat.

Så återstår ytterligare en väg att välja, den som är föranledd av det yrkande herr Palmstierna gjorde. Då det förefaller — och det var egentligen därför jag begärde ordet — som om man från motionärernas sida skulle välvilligt vilja sluta upp kring detta herr Palmstiernas yrkande, så vill jag för min del säga, att så oklar som den linjen är med en praktiskt vetenskaplig institution, som man här skulle stryka under ännu kraftigare än motionärerna och reservanterna gjort, är jag för min del icke beredd att taga ett sådant steg.

Under sådana omständigheter och då jag av rent principiella skäl och på grund av de åsikter jag har icke anser mig kunna gå med på något av dessa två positiva yrkanden, så tror jag, att som saken nu ligger den är bäst betjänt med att man biträder utskottets förslag. Man försummar i själva verket ingenting med det, ty de pågående utredningarna fortsätta vidare, och sammanförandet av dessa olika projekt till en enhetlig behandling kan lika gärna och lika fort åstadkommas, om man låter den frågan vila till nästkommande år och då söker sig en linje, som man bättre kan samla sig om.

Under förhandenvarande omständigheter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall icke alls besvära kammaren med att ingå på denna fråga vidare än beträffande den formella behandling, som den nu kommer att undergå här i kammaren.

Jag måste från min synpunkt sett med glädje hälsa, att i varje fall det synes, som om kammaren icke skulle vilja gå på avslagsyrkandet i punkt C. Utskottets ordförande anser, att man skulle kunna frångå detta, och det synes mig glädjande, om så också bleve fallet. Men nu står man naturligtvis, genom att vi här på olika håll hålla på vissa uppfattningar angående formuleringen av beslutet, inför den risken att hela frågan faller. Men det är väl icke vad kammaren, efter den debatt som här ägt rum, vill vara med om, utan det är väl nödvändigt, att vi försöka ena oss om någon riktlinje, alla de åtminstone som vilja ha frågan fram i form av en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Då skulle jag för min del vilja säga, att avslagsyrkandet — jag vet icke, om det föreligger något yrkande här i den riktningen, men vi ha ju alltid utskottets eget förslag — det hoppas jag kammaren icke vill gå med på. Kammaren har då att välja

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik u. m.
(Forts.)

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

mellan reservationen, till vilken herr Nilsson i Linnäs yrkat bifall, och det av herr Palmstierna gjorda yrkandet. Om jag nu skulle be att få säga min egen mening om dessa båda yrkanden, så är det den — så pass underligt det möjligen kan låta — att det är icke så synnerligen viktigt, vilketdera man tar. Om motiveringen i reservationen skulle gå bort, så gör det mig personligen ingenting. Huvudsaken för mig är, att klämman kommer fram på det ena eller andra sättet. Kommer den fram så som reservanternas i utskottet velat, så skiljer den sig något från motionen, och kommer den fram på sätt herr Palmstierna föreslagit, så skiljer den sig också något från motionen. Herr Palmstierna skjuter fram mera starkt den praktiskt vetenskapliga institutionen, motionen skjuter fram den såsom ett exempel, och reservanternas ha tagit bort den i klämman och ha den bara i motiveringen. Vilket man skall taga av detta, ja mina herrar, nog är det i alla fall tämligen likgiltigt. Ty om vi tänka på frågans vidare behandling, vad är det vi begära? I båda fallen begära vi i skrivelse till Kungl. Maj:t en utredning, *huruvida* — det finns visst i herr Palmstiernas förslag också ett *huruvida* — det skall göras någonting, vare sig det skall göras genom upprättandet av en sådan här institution, såsom herr Palmstierna säger, eller på annat lämpligt sätt. Men i varje fall blir det så att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och säger: var god och utred om det skall göras något i denna fråga! Sedan skall Kungl. Maj:t komma tillbaka till riksdagen och säga, att efter vad som nu är utrett så finner Kungl. Maj:t, att det bör göras någonting. Anser då Kungl. Maj:t, att denna praktiskt vetenskapliga institution icke är den rätta vägen — jag menar, om man följer herr Palmstiernas förslag — så kommer Kungl. Maj:t med någonting annat, och då får riksdagen pröva detta och säga, om den vill vara med på det.

Därför anser jag, att man mycket väl kan stå till svars med att säga, att man kan vara med på reservanternas förslag, men att man även kan vara med på herr Palmstiernas förslag. Det är icke större skillnad i de båda klämmarna, än att man kan vara med på båda. Följaktligen menar jag, att när vi skriva till Kungl. Maj:t och säga, att här måste åstadkommas planmässighet i dessa olika utredningar och försök, så är det huvudsaken, och det kommer alltid med. Därför skulle jag vilja säga, att jag röstar absolut emot avslag naturligtvis. Och det hoppas jag kammaren också gör. Sedan kunna vi välja mellan det ena och det andra. Det spelar för mig mycket liten roll. Jag skulle egentligen ingenting ha emot att förena mig med herr Palmstiernas förslag.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Den senaste delen av denna debatt har ju varit präglad av ganska mycken oklarhet, och det göres yrkanden, om vilka det säges, att det kan vara ungefärligen detsamma. *huruvida* man går med på det ena eller det

andra, såsom den senaste ärade talaren nu utvecklade. För min del ser jag saken så, att det ändå ingalunda kan vara likgiltigt, huruvida kammaren skulle följa den väg, som anvisas i reservationen, eller följa den väg som anvisas i herr Palmstiernas förslag. Ty med reservationen får man i alla fall med ett godkännande av hela den tankegång, som ligger bakom den av herr Lindman m. fl. framförda motionen. För oss, som stå i så väsentliga stycken på en helt annan ståndpunkt än denna herr Lindmans motion, är det ju omöjligt, synes det mig, att på detta sätt, låt vara genom ett förbi-seende och på omvägen genom en motivering, godkänna en rad saker, som vi icke i vår uppfattning och vår dagliga politik alls kunna vara med om.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Det är därför mycket naturligt, att man under sådana förhållanden inom utskottsvänstern kommit till den linjen, att man för närvarande bör låta saken ligga till sig. Men vad blir då resultatet? Det blir väl ändå, att andra kammaren skulle på det sättet förklara, att den står tämligen rådvill eller rädlös inför situationen: möjligen skulle det också kunna utläggas som bristande intresse. Men även om man icke vill söka en sådan förklaringsgrund, så blir det då Kungl. Maj:t, som väl troligen kommer att taga något initiativ; andra kammaren har ställt sig själv utanför, och saken har sin gång utan påverkan härifrån. Jag kan icke finna, att den sluteffekten är lycklig eller kan vara tilltalande för denna kammare.

Då finnes den tredje här under överläggningen framförda vägen, vari man tar sikte på en särskild punkt, nämligen denna praktiskt vetenskapliga institution, som fått understöd i utskottet, och som är en sak, vilken väl i och för sig icke borde möta något motstånd egentligen. Ty jag förstår icke det resonemang som fruktar, att här skall det bara bli ett nytt jättestort ämbetsverk, då icke något sådant avsetts och ingen haft någon tanke på sådant, och när det endast är fråga om en utredning, huruvida staten vill på den vägen främja en planmässig kraft- och bränslepolitik. Detta är, synes det mig, det positiva man får med genom att gå på den vägen. Andra kammarens intresse för denna sak kan samlas från de olika partierna om denna positiva punkt, och bör väl då också göra det. Men därtill kommer, att man genom att gå på denna linje alldeles bestämt avlägsnar understödet för de övriga sakerna, där vi icke kunna följa herr Lindman och hans medmotionärer. Utan då blir, i vad motionen icke blir besvarad genom punkterna A) och B), den endast bifallen på det sättet, att denna punkt plockas ut; det andra faller bort. Och med det står kammaren fri i övriga avseenden.

Nu har herr Lindhagen bland annat invänt, att det är så mycket annat som vi önskat utom denna praktiskt vetenskapliga institution. Det är hela frågan om koncessionssystem och en hel rad saker, som ligga andra kammaren varmt om hjärtat. Ja, det är sant och riktigt, men icke kan väl detta förhindra oss att med anledning av den här föreliggande motionen taga ut vad som i den kan synas vara oss av värde. Vi behålla vår ståndpunkt till dessa andra frågor, men vi ha ingen anledning att på grund av den Lindman-

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

ska motionen forcera fram denna ståndpunkt just nu och därigenom åstadkomma de strider i detta ögonblick, som våra olika ståndpunkter ju förresten måste motivera, när den saken kommer upp. Det vet nog regeringen, att andra kammarens majoritet, som jag hoppas, skall vara fullkomligt klar på den punkten, så att det icke får bli något eftergivande åt de enskilda intressena på ett obefogat sätt, utan att staten bör hålla sin hand över dessa frågor, så att lösningarna bli till allmänt gagn och icke exploateras för enskilda. Men låtom oss icke nu riva upp någon tvist om den saken mellan de olika partierna, utan i stället ena oss om vad vi kunna ena oss om! Det göra vi klart, både positivt och negativt, genom ett bifall till herr Palmstiernas förslag, och därför kommer jag för min del att sluta mig till dem, som påyrka bifall till detta förslag.

Herr Hamilton: Herr talman! Även jag ber att få understryka, att skillnaden mellan reservationen och herr Palmstiernas förslag är väsentlig. Genom att bifalla reservationen ansluter man sig till de åsikter, vilka uttalas i herr Lindmans motion, och då skulle kammaren frånträda den uppfattning, som den biträdde förledet är på grund av ett förslag rörande vattenrätten, som framkom från jordbruksutskottet. Det parti jag tillhör anslöt sig just till detta uttalande, och jag kan icke på några villkor vara med om reservationen. Utskottet har däremot icke tagit avstånd ifrån den praktiskt vetenskapliga institutionen. Det har framhållit de fördelar den kunde medföra, men har ansett, att man kunde vänta därmed i avvaktan på den utredning, som skulle kunna föreligga. Det är ju ingen väsentlig skillnad, om man begär utredningen nu eller framdeles, och för att få enighet i kammaren har jag velat ge vika i den senare delen och därför anslutit mig till herr Palmstiernas förslag, men ingalunda till reservationen.

Herr Lindhagen: Herr Branting och den siste ärade talaren ha enligt min uppfattning farit vilse, då de inför kammaren framställt reservationen såsom innehållande ett understrykande av alla de synpunkter, som föreligga i den Lindmanska motionen, mot vilken man på några håll vänt sig. Jag ber herrarna uppmärksamt läsa igenom denna reservation. Den har omsorgsfullt avhållit sig från att vidröra dessa skiljaktigheter och endast för våra blickar framställt den oerhörda faran i det nuvarande tillståndet och behovet av att något blir gjort. Det enda den något utförligare går in på, är frågan om den vetenskapliga institutionen, men den har satt denna i motiveringen i stället för att herr Lindman satt den såsom exempel även i själva klämman. Det är således enligt min uppfattning icke riktigt såsom herr Branting och den siste ärade talaren framställt denna reservation. Jag har läst igenom den tre gånger och kan icke upptäcka däri detta, som de talat om.

Nu föreligger här i alla fall, mina herrar, ett oerhört nödläge över landet. Det har kommit ett sådant tillfälle, då änt-

ligen nationens krafter måste spännas för att göra vårt land oberoende av alla dessa faror, som hota oss utifrån. Jag blev därför så glad, när herr Lindman kom med en motion, som säger, att här behövs en förutsättningslös utredning. Och så komma nu herrarna och vilja inskränka det genom att ur denna härliga kläm ta bort det stora innehållet och bara sätta dit en vetenskaplig anstalt, ett ämbetsverk! Man säger på det viset: det är förskräckligt ute i världen, farorna äro förskräckliga, för all del låt oss inrätta ett ämbetsverk! Icke är det väl den rösten, som nu skall höras! Ju mer jag hör på denna diskussion, ju mer övertygad blir jag om, att det förlösande, det enda samlande yrkandet är det, som innefattas i herr Nilssons i Linnäs hemställan.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Herr Palmstierna: Herr talman! Man kan läsa en sak på olika sätt, men det förvånar mig, att herr Lindhagen, som är minst lika känslig som jag ifråga om att ge ett finger åt den motivering, som förekommer i herr Lindmans motion, dock vill vara med om att bifalla reservationen. Såväl i motiveringen till reservationen liksom i själva dess kläm, där man utpekar motionen som grund för reservationen finnas uttalanden som ange ursprunget i herr Lindmans motion. Detta kan icke förbises.

Kan man komma till enighet, varför i alla tider skola vi då på detta sätt slita åt olika håll? Att saken skall falla därigenom, tycker jag ej vara lämpligt. Då vi alla äro eniga om att åstadkomma något, skola vi skaffa en lämplig form för vårt beslut, och det sker genom bifall till det förslag, jag dristat mig framställa. Men liksom herrar Branting och Hamilton är även jag orolig för att vi skulle ge ett finger åt den Lindmanska motionen ifråga om vattenrättslagstiftningen.

Jag vill även säga, att, sedan jag känt mig för något hos ledamöter av första kammaren, tror jag, att vi på den linjen kunna få ett riksdagsbeslut till stånd, något som givetvis är av största värde.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Herr Palmstierna underlät — och det måste han göra — att läsa upp de ord i reservationen, som skulle vara så oerhört anskrämliga för vår gemensamma känsliga uppfattning. Han åberopade endast reservationens yttrande, att den framställer sitt yrkande »i anledning av» herr Lindmans motion. Så måste utskottet göra, ty det är denna motion, som ensam ligger till grund för att något yrkande i berörda hänseende kunnat framställas. Även herr Palmstiernas hemställan har skett »i anledning av» herr Lindmans motion. Så långt i känslighet för motståndares svartmuskiga tankar har jag för min del ej kommit ännu. Och den diskussion, som här förts, kommer ju till protokollet, så att, när regeringen läser den, kommer den nog att känna sig kuslig

Ang en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

tillräckligt för att ej utan vidare godtaga motionärens alla synpunkter.

Vidare yttrade herr Palmstierna, att huvudsaken vore, att vi kunde komma till enighet. Ja, det är just de två världsåskådningarna, som bryta sig mot varandra. För min del måste jag ge själva saken i detta fall företräde. För övrigt just detta, varom vi skulle vara eniga, är det, som vi ej alls äro eniga om, och därför böra vi ena oss om detsamma! Det är nog bäst att här följa de klara linjerna och votera om saken. Det blir den bästa vägledningen för fortsättningen. Jag yrkar alltså fortfarande bifall till Nilssons i Linnäs hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. På av herr talmannen till en början givna propositioner särskilt beträffande vart och ett av momenten A) och B) av utskottets hemställan biföll kammaren vad utskottet i dessa moment föreslagit.

Vidare gav herr talmannen beträffande mom. C) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Palmstierna under överläggningen i avseende å detta moment framställda förslag; och förklarade herr talmannen sig anse sistnämnda proposition vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl av herr Lindhagen m. fl., varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade emellertid herr Rune votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. C) av jordbruksutskottets förevarande utlåtande nr 35 antager yrkandet om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 108 ja mot 98 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i mom. C) av utskottets förevarande utlåtande nr 35,

bifaller det av herr Palmstierna under överläggningen i avseende å detta moment framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utvisade 110 ja mot 96 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit det av herr Palmstierna under överläggningen i avseende å förevarande moment framställda förslag.

§ 8.

Föredrogs vart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag ifråga om lag rörande kontroll av handeln med metall, järnskrot m. m.; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts propositon med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Härefter föredrogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om justering av vägar, som användas i allmänna handeln; och begärdes ordet därvid av motionären

Ang. omjustering av vägar.

Herr S t e r n e, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag icke alls ämnar upptaga någon längre debatt om denna fråga, som jag förmodar kanske icke har så stora sympatier bland kammarens ledamöter, att ett yrkande om bifall till motionen skulle ha några utsikter att gå igenom, så vill jag dock icke låta utskottets resonemang i dess avstyrkande motivering stå aldeles oemotsagt.

Jag och de som ha samma mening i denna fråga ha ju ansett det vara rätt underligt, att vi i lagstiftningen ha bestämmelser, som skola skydda allmänheten för felvägningar, när det gäller viktarna, men däremot icke ha någon tillfredsställande kontroll, när det gäller själva vägningsinstrumenten, vägarna. Nu har man gentemot införandet av en bestämmelse härom i gällande föreskrifter anfört, att vägarna skulle kunna särskilt genom transporter göras

Ang. omjustering av vågar.
(Forts.)

mer eller mindre obrukbara och att riskerna skulle bli större genom vågarnas periodiska justering. Det skälet har utskottet i år i likhet med 1900 års lagutskott tagit upp. Men litet längre ned på samma sida framhåller utskottet i sitt utlåtande, att det lär vara »mycket vanligt, att samtidigt med vikterna vågarna frivilligt insändas för justering, och självfallet är», fortsätter utskottet, »att en våg, som genom nötning blivit felaktig, likaväl kan visa ett utslag till köparens som till säljarens fördel». Nu synes det mig, att om utskottet är på det klara med att vågägarna frivilligt insända sina vågar för justering, det skälet, att vågarna genom transporter mycket lätt skulle bli skadade, inte håller streck. Det föreligger ju häri en bestämd motsägelse.

Ett annat skäl är ju att, såsom jag också i motionen påvisat, man enligt föreskrifterna icke fullständigt saknar all kontroll å vågarna, ty den är uppdragen åt mynt- och justeringsverket samt vederbörande justerare och polismyndighet, vilken senare är ålagd att verkställa undersökning, såvitt ske kan, minst en gång varje år. Men nu visar det sig i praktiken, att allmänna åklagaren eller polismyndigheten, som har denna tillsyn sig ålagd, svårligen kan verkställa densamma, därför att de icke äro fackmän på området. Och det lär nog yppa sig rätt stora svårigheter för dem att bedöma utslaget, särskilt av de vågar, som på senare tider blivit rätt allmänna i handeln, nämligen de komplicerade balansvågar som samtidigt också räkna m. m. Det är just de senare, som man tycker nu ha kommit till en sådan teknisk utveckling, att de skuile behöva ett periodiskt efterseende, så att man så långt möjligt är kunde vara säker på att allmänheten skyddas för felaktiga utslag av vägningsinstrumenten likasåväl som man varit angelägen att skydda allmänheten genom bestämmelser rörande periodisk omjustering av vikter och mått.

Det är sålunda icke några på mig imponerande skäl utskottet här förebragt, men jag anser med hänsyn till vad jag redan i början antydde det fullständigt lönlöst att framställa ett yrkande, varför jag, herr talman, avstår från att ställa ett sådant.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 129, med förslag till lag om fastställande av högsta pris å vissa varor vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.;

nr 127, angående pensioner å allmänna indragningsstaten åt arbetarna vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori August Runnström och Carl Gustaf Eriksson;

nr 121, angående tilläggs pension åt förre föreståndaren vid läroanstalten i Skara för överåriga dövstumma P. A. Borg;

- nr 122, angående pension åt eldaren vid högre allmänna läroverket i Lund, Måns Jönsson;
 nr 123, angående pension åt trädgårdsbiträdet A. Andersson;
 nr 119, angående försäljning av tvenne till förra majorsbostället Gudhem nr 1—9 i Gudhems socken hörande områden;
 nr 120, angående ersättning från beväringmanskapets invalid- och pensionsfond åt avlidne barberaren I. A. Dahlins änka Netty Magdalena Dahlin, född Svedberg, och fem minderåriga barn;
 nr 125, angående reglemente för avlöning vid armén på krigsfot (krigsavlöningsreglemente);
 nr 112, angående pension åt bergsprängarförmannen E. Svensson m. fl. arbetare vid vattenfallsstyrelsens arbeten;
 nr 116, med förslag till lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 samt till lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder;
 nr 177, angående inköp av ett område vid karantänsanstalten å Fejan; och
 nr 118, angående förvärvande för telegrafverkets räkning av en fastighet i Flen.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 11.

Å föredragningslistan fanns härpå upptaget andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande viss ändring i förordningen angående ersättning till förrättningsmän för utmätning i enskilda mål m. m.

Ang. ersättning till stämningmän och vittnen i utmätningmål.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till kammarens femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 131, hade herr *Johanson* i Gäre hemställt, att riksdagen behagade besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådan ändring och tillägg i förordningen av den 12 juli 1878 rörande ersättning till stämningmän och vittnen i utmätningmål måtte vidtagas, att de förrättningsstället närmast boende ojäviga stämningmän, och såsom vittnen i utmätningmål närmast boende ojäviga fjärdingsmän av sökande och förrättningsman anlätades; dessa likväl obetaget att anlita längre bort boende stämningmän och vittnen, dock att de förhöjda kostnader, som därav förorsakades, ej komme att belasta den delgivne eller sökte.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr *Johanson* i Gäre: Herr talman! Trots det synnerligen behjärtansvärda syfte, som framlagts i min motion, har ut-

Ang. ersättning
till stäm-
ningsmän och
vittnen i ut-
mätningssmål.

(Forts.)

skottet föreslagit, att den icke skall föranleda någon åtgärd. Jag är emellertid fast och fullt övertygad om att en begränsning av resekostnaderna för stämningsmän och för vittnen vid utmätningar är både rättvis och nödvändig. Utskottet har avstyrkt motionen på formella skäl. Huruvida detta är riktigt, tror jag mig icke kunna med säkerhet bedöma. Motionens formella utarbetande har visserligen intresserat mig, men själva sakfrågan har dock för mig varit huvudsaken, och jag tror mig ha fullt klart sagt ifrån vad jag åsyftar. Det rent formella bedömande, som motionen fått röna från utskottets sida, har medfört, att utskottet icke alls inlåtit sig på själva sakfrågan. Vad mig själv beträffar finner jag detta beklagligt, ty jag hade hoppats, att av utskottets utlåtande, även om det gått i avstyrkande riktning, kunna inhämta något till ledning för fullföljande av motionens syfte. Jag vore därför synnerligen tacksam, om jag kunde här under debatten få någon upplysning om huru utskottet eller enskilda medlemmar av detsamma ställt sig till själva sakfrågan, så att jag därigenom kunde erhålla något direktiv för frågans upptagande möjligen ett annat år.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr vice talmannen, som under herr Johansons i Gäre anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Sundberg, som yttrade: Herr talman! Med anledning av den ärade motionärens anförande och förfrågan vill jag nämna, att då utskottet funnit, att det föreliggande spørsmålet icke kunde lösas på den av motionären angivna vägen, utskottet icke ansåg sig kunna ingå i själva sakfrågan. Jag kan följaktligen icke å utskottets vägnar lämna den ärade motionären något direktiv, men jag skall gärna med anledning av hans förfrågan ange min egen åsikt i saken, om den möjligen skulle kunna lända till någon ledning vid frågans framdragande ånyo.

Motionen rör sig om resekostnadsersättningarna för dels stämningsmän och dels vittnen vid utmätningar. Vad beträffar *stämningssmän* har såsom skäl mot åtgärder i motionens syfte framhållits, hurusom en bestämmelse därom att den rättssökande skulle vara skyldig att vid stämning eller lagsökning anlita närmast förrättningsstället boende stämningsman måste medföra stora olägenheter för de rättssökande. I många fall kräver den rättsliga åtgärden så stor skyndsamhet, att man icke kan avvakta den tid, å vilken närmast boende stämningsman kan vara tillgänglig. Vidare erbjuder det ju även svårigheter för en rättssökande, som bor å annan, kanske mycket avlägsen ort, att utforska till vem han skall vända sig för delgivningen. Delgivning genom en fjärmare boende stämningsman kan ju även ställa sig billigare än genom en närmare boende, nämligen då den förre kan anlita järnväg, medan den senare icke kan komma fram till förrättningsstället annat än med skjuts, som blir dyrare än järnvägsbiljetten.

Vidare har erinrats om att en rättssökande, som ådrager sig oskäliga delgivningskostnader, redan med nu gällande bestämmelser icke utan vidare kan beräkna att få dem ersatta av sin motpart. Det är nämligen domstolens plikt tillse, att vederbörande icke belastas med högre kostnader, än den rättssökande » varit trängd å saken kosta ». Även om domstolarna därvid icke gå så långt, att de tillerkänna den rättssökande ersättning för stämningmännens resekostnader allenast beträffande väglängden mellan förrättningsstället och närmast boende stämningmans hemvist, lära de i allmänhet icke ålägga annan betalningsskyldighet ifråga om nämnda resekostnader, än som med hänsyn till sakens beskaffenhet och omständigheterna må anses påkallat.

Ang. ersättning till stämningmän och ritnen i utmätningssmål.
(Forts.)

Emellertid kan det ju i vissa fall yppa sig svårigheter för domstolarna att bedöma hithörande förhållanden, såsom till exempel i fråga om växelmål, då vederbörande rådstuvurätts jurisdiktionsområde är särskilt vidsträckt, liksom det ju även förekommer en eller annan domstol, vilken icke ägnar tillräcklig omsorg åt bedömandet av i vad mån ersättning må utgå till den rättssökande för hans delgivningskostnader.

Än vidare måste part, som efter stämningens mottagande, men innan saken kommit till rätten vill göra upp tvisten, i de allra flesta fall betala de delgivningskostnader som förekommit, även om dessa i följd av olämpligt val av stämningssman uppgå till oskäligt belopp. Nu kan man ju invända, att han har den utvägen att göra upp i själva huvudsaken och erbjuda den rättssökande skäligt belopp för hans kostnader, däribland delgivningskostnaden, med öppen rätt för denne sistnämnde, om han ej åtnöjes därmed, att påkalla domstolens prövning i denna särskilda del. Men även om denna utväg anlitas, vilket endast kan antagas ske i undantagsfall, så kvarstår dock den svårigheten att bedöma, *huru mycket* som skall erbjudas ifråga om stämningssmannens resekostnader.

Från dessa synpunkter sett torde det vara berättigat påfordra bestämmelser, som åtminstone i någon mån normera den rättssökandes valfrihet ifråga om anlitan av stämningssmän.

Vid bedömande av vad som lämpligast kan göras i detta syfte synes man böra erinra sig, att om också enligt gällande lag föreligger dylik valfrihet, en stämningssman dock icke kan anses skyldig åtaga sig något uppdrag utom området för den domstol, av vilken han förordnats som stämningssman. Om man utgår härifrån, måste man finna, att lagen dock i själva verket icke helt och hållet saknar bestämmelser om tjänstgöringsområden för stämningssmän. Även om hinder icke föreligger för en stämningssman att åtaga sig delgivningsuppdrag å annan ort, synes dock såsom hans egentliga tjänstgöringsområde böra betraktas jurisdiktionsområdet för den domstol, av vilken han förordnats.

Såsom en naturlig följd härav synes det mig framstå, att en rättssökande, om han använder sig av stämningssmän, bör vid delgivningen anlita dem, som äro förordnade av den domstol, inom vars område den bor, mot vilken den rättsliga åtgärden riktas.

Ang. ersättning
till stäm-
ningsmän och
vittnen i ut-
mättningsmål.

(Forts.)

Om denna princip bleve fastslagen genom tillägg till 11 kap. rättegångsbalken, skulle å ena sidan stämningmännens resekostnader kunna begränsas, medan å andra sidan den rättssökandes bekvämlighet tillgodoseddes, så till vida att han i stället för att nödgas hålla sig till en viss stämningsman ägde frihet att välja mellan flere sådana. Ett dylikt stadgande borde emellertid kompletteras med en bestämmelse om rätt att jämväl använda stämningsman från annat domstolsområde, därest denna resekostnad icke överstiger resekostnaden från förrättningsstället till närmast boende stämningmans hemvist.

Vid bedömande av denna fråga bör man emellertid icke förbise, att enligt gällande lag delgivning kan äga rum jämväl med anlitan- de av icke stämningmän. Den rättssökande löper härvid endast den risken, att om motparten bestrider delgivnings riktighet, han får inkalla de anlitate personerna till domstolen för att höras angående huru vid delgivningen tillgått. Denna frihet att anlita andra än stämningmän synes icke böra rubbas; och om den rättssökande, på sätt nu blivit antytt, ifråga om val av stämningmän blir bunden vid domstolsområde, så torde därigenom även ha skapats en garanti mot användande av andra personer utanför nämnda område.

Ifråga om vittne vid utmätningar föreligger vid jämförelse med stämningmän den skiljaktigheten, att det icke är den rättssökande, som utser vittnet, utan utmättningsförrättaren. Gällande lag har icke någon bestämmelse om vilket vittne utmättningsförrättaren skall begagna sig av, vadan valfrihet härutinnan föreligger. Men då således den rättssökande icke har någon möjlighet att begränsa kostnaderna för vittnets inställelse vid utmätning, så är det klart, att gäldenären icke kan föra talan mot honom angående oskäliga kostnader. Han har således att vända sig mot utmättningsförrättaren, och synes detta kunna ske endast i form av beivran av saken såsom tjänstefel. I dylikt fall torde dock i följd av bristen å erforderliga bestämmelser raycket ringa utsikt till rättelse förefinnas. En gäldenär är sålunda långt mera urständsatt att värja sig mot att få betala höga resekostnader för utmättningsvittne, än han är det i fråga om stämningmän.

Något bör därför göras för avhjälpan av detta missförhållande. För min del tror jag icke, att några hinder skulle föreligga för ett tillägg till 7 § utsökningslagen, som tillförband utmättningsman på landet att använda sig av närmast förrättningsstället boende ojävige fjärdingsman eller annan ojävig person, vars resekostnader icke överstiga vad som skolat tillkomma den förstnämnde, därest han anlitas.

Man kan invända, att en utmättnings förrättande kan vara mycket brådskan- de och att dröjsmål skulle kunna uppkomma, om förrättningsmannen skulle vara bunden att använda viss fjärdingsman. I de flesta fall är dock brådskan ej större, än att förrättningsmannen kan förut underrätta vederbörande fjärdingsmän om förrättningen. Och skulle någon gång särskild brådska vara å bane, så kan ju förrättningsmannen använda sig av någon annan person som vittne, utan att särskild skjuts åt vittnet behöver anskaffas. Och om för denne,

som således åker med samma skjuts som förrättningsmannen, beräknas ersättning för väglängden från förrättningsstället till närmast boende fjärdingsmans hemvist, så må väl detta vara tillräckligt, då han ju icke har några utgifter för resan.

Med anledning av den undersökning i saken som jag nu verkställt, har jag fått den uppfattningen, att det vore önskligt, om denna fråga komme tillbaka ett annat år i behörig form. Som saken nu ligger kan jag icke göra annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Härpå anförde

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag ber att få erinra om, att jag för åtskilliga år sedan väckte en motion i samma syfte som nu är upptaget av min länskamrat, och jag vill bara giva tillkänna, att jag har samma uppfattning nu som då jag väckte min motion. Och en mycket framstående ledamot av denna kammare hade väckt denna motion långt före innan jag gjorde det.

Nu tror jag visst icke, att det är möjligt att få någon ändring i detta fall, ty vi veta ju, att här gäller det huvudsakligen gäldenärer, och således är det klart, att det är farligt, om man skulle visa sympatier för att den sökande eller den, som så att säga skall utfå sina fordringar, i något fall icke skulle få full ersättning för vad han lagt ut. Och det är givet, att det kan göras invändningar här. Det har gjorts förut och det göres nu, och därför tror jag, att invändningarna ha fullt fog för sig, så att man icke här kan framställa något yrkande.

Men i alla fall tror jag, att denna fråga, trots att den synes vara så liten, är av den innebörd, att denna kammare i alla fall icke borde släppa den, förrän någon ändring åstadkommes som kan medföra, att dessa kostnader bli litet billigare än de för närvarande äro. Jag tror, att när lagen om stämningsmän av Kungl. Maj:t och riksdagen antogs, var det åtminstone en förutsättning för den lagen, att det skulle finnas män att tillgå på nära håll, som kunde verkställa dessa delgivningar, och att icke dessa stämningsmän, som borde finnas i varje kommun, skulle fara land och rike kring och delgiva stämningar, domstolsutslag och andra handlingar. Det var ej meningen att, om en person i Ystad hade en affär med en person i Haparanda, han skulle anlita en stämningsman i Ystad, som sedan skulle resa ända till Haparanda för att uträtta detta ärende, utan meningen var väl, att sökanden skulle ha någon att tillgå i den kommun, där den person, som skall delgivas stämningen, är bosatt. Något tydligt stadgande härutinnan finnes ju icke, men jag har ansett, att det borde på något sätt åstadkommas.

Det är sant, som av den föregående talaren och även förut framhållits, att domstolarna skola pröva detta och icke döma den tappande parten att betala mera än den rättssökande »varit trängd

Ang. ersättning
till stäm-
ningsmän och
vitnen i ut-
mätningssål.

(Forts.)

Ang. ersättning till stämningssmän och vittnen i utmättningsmål.
(Forts.)

Ang. ersättning å saken kosta». Men när nu den ena parten kommer och visar specificerad räkning och det är styrkt, att vederbörande åkt den uppgivna väglängden o. s. v., så undrar jag, huruvida domstolen kan komma ifrån att utdöma det fordrade beloppet, när icke någon föreskrift finnes, att han skall använda en annan man för detta ärende, som är lämpligare. Jag undrar, om en domstol kan döma på annat sätt, än att han får ersättning för vad han betalt ut. Jag bara ber att få erinra denna kammare om ett exempel på vad en gäldenär kan få betala. Han var icke fattigare, än att han kunde betala det utsökta beloppet och även kostnaderna för förrättningen. Det var ett utmättningsmål. Kronofogden reste med skjuts och tog ett vittne med sig från sin hemtrakt. Och så tog han upp på räkningen först underrättelsekostnader, sedan utmättningskostnader och så auktionskostnader, alla tre beloppen lika stora, således skjutsersättningen både för förrättningsman och vittnet, så att räkningen gick på 210,25 kr. Och i ett annat liknande fall fick han upp räkningen till 273,40 kr., gäldenären fick ock betala summan.

Mig förefaller det, att denna kammare, som väl skall se till att småfolkets intressen icke bli alltför illa åtgångna, i detta fall borde försöka sig på en lösning, så att sådant här icke måtte förekomma. Men det lönar sig väl knappast att debattera detta förslaget vidare. Man säger ju, att det är sådana hinder för det föreliggande förslaget. Man måste gå en annan väg, säges det. Ja, när den vägen kommer, så blir det väl lika besvärligt där att få en ändring! Men herrarna minnas kanske, hur det ställde sig med delgivningsbevisen. Det var ju så att en fjärdingsman var icke vittnesgill, utan han skulle taga med sig ett vittne. Och här fingo vi kämpa många år, innan det lyckades att få en ändring därvidlag. Slutligen tog en länsman, alltså en förman till fjärdingsmannen, upp saken, och den länsmannen var själv så oegennyttig, att han försökte hjälpa de sökta att få någon lindring i detta fall. Och det lyckades slutligen.

Jag håller före, att också denna fråga borde upptagas på allvar och att man skulle hålla på, tills det bleve en rättelse. Här finnas ju jurister, som äro så skickliga i att försvara de bestående förhållandena. Jag tycker de borde använda sina insikter till att hjälpa lekmännen någon gång och icke endast lägga fram hinder för dem i deras väl befogade förslag. Jag har velat sagt detta, utan att framställa något yrkande.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 12.

Ang. skydd för vissa fågelarter.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skydd för vissa fågelarter begärdes ordet av

Herr Rydén i Malmö, som yttrade: Herr talman! Jag är ytterst tacksam mot femte tillfälliga utskottet för den välvilja det visat och det arbete det nedlagt på min motion. Jag är även glad över det resultat till vilket utskottet kommit. Men här förekomma i den dossier av uttalanden, som är bifogad utskottsbetänkandet, ett par utlåtanden, som jag önskade få inlägga en gensaga emot med hänsyn till det utredningsarbete, som kan komma att igångsättas i anledning av ett blivande riksdagsbeslut.

*Ang. skydd
för vissa
fågelarter.
(Forts.)*

Ordföranden i Svenska skogsvårdsföreningen uttalar den uppfattningen, att en eventuell utredning här bör kunna ske genom till Kungl. Maj:ts disposition stående egna organ, företrädesvis inom domänstyrelsen och under densamma lydande tjänstepersonal samt vid skogshögskolan. Uttalandet i fråga stöder sig på ett utlåtande av professor Wahlgren. Jag vill här vid behandlingen av ärendet i kammaren hava uttalat en önskan, att icke den uppfattning, som gjort sig gällande i Svenska skogsvårdsföreningens yttrande, måtte bliva vägledande för Kungl. Maj:t. Jag tror, att hela syftet med denna motion kommer att förfelas, ifall ensidiga jägarsynpunkter få göra sig gällande vid behandlingen av detta ärende. Jag finner det naturligtvis berättigat, att de också få hava ett ord med i laget, men att man på detta sätt söker göra frågan till en övervägande jägarfråga, det vill jag inlägga en gensaga emot.

Alldeles speciellt måste jag protestera mot den uppfattning som går igen i professor Wahlgrens utlåtande, då han finner sig böra försvara användandet av sax som fångstmedel för fåglar. Det är ett ur ren djurskyddssynpunkt förskräckligt fångstmedel, som åstadkommer djurplågeri, men framför allt, om jag ser det ur den rena skyddssynpunkten, är det ett fångstmedel, som bör vara uteslutet av det skälet, att det slår alldeles blint. Man har exempel på att man till och med hittat i sådana saxar ben av trastar och dylika fåglar, som kommit att fastna och sedan lemlästade flugit sin väg. Jag tycker, att man från den sidan, där en sådan uppfattning föres fram, lägger i dagen en ensidighet och en obarmhärtighet, som jag känner mig upprörd över och som jag velat inlägga en gensaga mot vid behandlingen av denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 13.

Härefter förekom till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skri-

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 49.

*Ang. en freds-
konferens
av neutralt
stater.*

Ang. en fredskonferens av neutrala stater.

velse till Kungl. Maj:t angående svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ till sammankallande av en fredskonferens av neutrala stater.

(Forts.)

Uti en inom andra kammaren avgiven och till kammarens femte tillfälliga utskott hänvisad motion hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida genom svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ skulle kunna sammankallas en officiell fredskonferens av neutrala stater med uppdrag att uppgöra förslag till grundvalar för en varaktig fred, byggd på rustningarnas avskaffande enligt allmän överenskommelse i samband med införande av en internationell rättsordning, som ville trygga individernas och folkens lika utvecklingsrätt under hägnet av politisk, ekonomisk och andlig frihet.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, det riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida genom svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ skulle kunna sammankallas en officiell fredskonferens av neutrala stater med uppgift att med de medel, som kunde stå en sådan konferens till buds, förbereda en varaktig fred.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Akerlindh*, *Sundberg*, *Eurén* och *Elisson*, vilka inom utskottet föreslagit, att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Sundberg* yttrade: Som jag reserverat mig mot utskottsutlåtandet, ber jag att med några ord få angiva anledningen härtill.

I sitt utlåtande har utskottet såsom den ifrågasatta fredskonferensens huvuduppgift angivit »en vid lämplig tidpunkt framförd intervention mellan de krigförande parterna». Eller på svenska uttryckt: konferensen skulle söka göra slut på kriget genom att mäkla fred mellan de stridande.

Det förefaller mig emellertid alldeles klart, att man icke bör vara med om en hänvändelse till Kungl. Maj:t, som avser inblandning i de stridande makternas mellanhavanden, under andra förhållanden än att man säkert kan förutse, att något därmed kan vinnas.

Till belysande av utsikterna härför vill jag erinra om, att det icke går an att bedöma världskriget — på sätt ofta sker — som en vanvettig orgie, stridande mot varje slag av sunt förnuft. Ett dylikt bedömande skulle jag vilja benämna en gottköpsvisdom av billigaste slag, som man bör akta sig att hemfalla åt. Världskrigets orsaker ligga långt djupare; och man har icke rätt förmoda annat, än att den väldiga kraftmätningen skall leda till ett resul-

tat, vars verkningar i stort sett skola vara ägnade att främja mänsklighetens intressen.

Om man utgår från denna ståndpunkt, måste man finna, att någon inverkan på detta resultat icke gärna kan antagas äga rum annat än från de i kraftmätningen deltagandes sida.

Härtill kommer, att man, för att kunna vara med om att tillstyrka ett ingripande av ifrågavarande slag, måste kunna bilda sig någon föreställning om huru interventionen skall gå till. Inte lära väl de stridande makterna fästa något avseende vid att de neutrala förmanande lyfta fingret mot dem som mot några ostyriga skolgossar och säga: nu skall ni sluta upp att slåss! Och man kan icke heller tänka sig, att en konferens skall kunna lägga fram förslag till uppgörelse, varigenom lägges rätt mellan de tvistande, så att de alla bli belåtna.

Jag tillåter mig också på det högsta betvivla riktigheten av utskottets förmodan, att blotta tillvaron av fredskonferensen skulle, som det heter, på de krigförande verka »som en väckelse eller marning».

I reservationen har antytts, att en konferens av ifrågavarande slag skulle kunna inveckla de däri deltagande i vissa svårigheter. Även utskottet synes hava medgivit, att en viss risk föreligger i fråga om förhållandet mellan de neutrala och de stridande. Och man kan icke taga för alldeles givet, att den försiktighet, som utskottet förmenar kunna helt avlägsna risken, alltid och obetingat skall iakttagas.

Utskottet har emellertid icke beaktat, att risk föreligger jämväl i fråga om förhållandet mellan de i konferensen deltagande neutrala staterna inbördes. De neutrala staternas intressen äro i mångt och mycket så vitt skilda, och de förhållanden, som skulle komma under bedömande vid en konferens av ifrågavarande slag, så omätliga med hänsyn till dessa intressen, att endräkten mellan de neutrala lätt kan äventyras. Att en på detta sätt uppkommen missstämning mellan neutrala stater mitt under brinnande krig kan medföra allvarliga vådor låter sig lätt tänkas.

Min övertygelse är, att en hänvändelse från de stridande makterna eller någon av dem är det enda som bör föranleda till åtgärder i nu ifrågavarande syfte. Och i fall av sådan hänvändelse lär Kungl. Maj:t helt visst vidtaga nödiga åtgärder.

Utskottet har ifrågasatt, att den föreslagna fredskonferensen skulle åläggas icke blott fredsmäklarekallet utan även andra uppgifter. Sålunda skulle vid konferensen verkställas förarbeten på de krav, de neutrala staterna för sin del böra framföra vid ett fredsslut och vid det därefter vidtagande arbetet på folkrättens utformande. De krav, som de neutrala staterna kunna antagas framföra vid en fredskonferens, kunna nog i allmänhet icke sammanföras i ett gemensamt framträdande, utan det blir nog så, att var och en får bevaka sina egna krav särskilt. Och man har i allmänhet, med tanke på historien, den känslan, att det dock är trevligast för de mindre, neutrala staterna att slippa varje slags inblandning i en

Ang. en fredskonferens av neutrala stater.
(Forts.)

Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.
(Forts.)

uppgörelse mellan stormakterna. Att konferensen skulle förarbeta ett utformande av folkrätten under pågående krig, medan denna rätt gång på gång opåttalt kränkes i fråga om de neutrala, finner jag tämligen egendomligt. De folkrättsliga grundsatzernas helgd främjas långt bättre därigenom, att varje neutral stat, så långt dess förmåga räcker, begagnar sig av till buds stående medel i och för upprätthållande av gällande bestämmelser å detta område.

Såvitt jag förstår, synes under krigstider det enda föremålet för samarbete mellan neutrala stater vara tillvaratagandet av gemensamma intressen med avseende å de rådande utomordentliga förhållandena. Ett dylikt samarbete har, såsom vi alla veta, på Kungl. Maj:ts initiativ kommit till stånd mellan de skandinaviska länderna, och kunna vi helt viss hoppas på det bästa resultat av detsamma.

Efter den lilla granskning av utskottsutlåtandet som jag nu vidtagit, kan jag icke finna, att något annat skäl för ett beslut i den föreslagna riktningen kvarstår, än om det vore så, som utskottet påstår, att ett sådant beslut skulle av överbägande delen av vårt folk hälsas med glädje såsom ett spontant och auktoritativt — på ärlig svenska självmant och vederhäftigt — uttryck för dess ärliga freds- och neutralitetsvilja.

Ja, herr talman, detta bleve helt visst den enda behållningen av hela historien, även för det fall att ett *riksdagsbeslut* fattades i enlighet med utskottets förslag.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde

Herr Löwegren: Herr talman, mina herrar! Uti den reservation som är fogad till utskottets förslag hava reservanterna egentligen blott vänt sig mot en punkt av utskottets framställning, nämligen den som gäller intervention, varemöt de med tystnad förbigått de två andra punkterna, som utskottet påpekat kunde tjäna som arbetsuppgift för en dylik konferens, nämligen dels den om att redan före den slutliga fredsutläggningen taga under omprövning, vilka gemensamma krav som från de neutralas sida böra slutgiltigt framföras vid tidpunkten för en fredskongress, och dels den om att söka planera, på vilka vägar det skall kunna undvikas, att ett nytt världskrig bryter ut.

En av utskottsreservanterna har emellertid i sitt nyss hållna anförande utsträckt sin kritik även till den andra av dessa punkter, och det torde därför vara nödvändigt att något närmare ingå även på denna sak. Han tog då fasta på en punkt, som är så lätt att få fast på, nämligen att det ligger något märkvärdigt i, att medan folkrätten i dessa dagar icke efterlevs utan gång på gång kränkes på ett upprörande sätt, man likväl skall från de kränktes sida försöka redan nu bygga upp grundvalar för den blivande, nya folkrätten. Det är emellertid endast en skenbar motsägelse som ligger däri. Överallt i det mänskliga

livet söka vi arbeta fram medel att avhjälpa just *sådana* olyckor, som drabba oss i nuet och därför kännbarast. Även i detta fall torde man kunna använda sig av denna allmänmänskliga taktik, och mot sådana förhållanden, vilkas elaka verkningar man för ögonblicket mest känner, söka vidtaga sådana mått och steg, som först i framtiden kunna realiseras.

Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.
(Forts.)

Den ärade talaren framhöll, att om en de neutrales konferens kommer till stånd, var och en av de neutrala staterna möjligen kunde hava olika synpunkter och intressen och starka slitningar kunde uppstå. Ja, det är rätt, och just på grund härav är det som vi fortast möjligt böra få till stånd en sådan konferens. Det är nämligen självklart, att om de neutrala staterna mötas till underhandlingar först då det slutliga avgörandet skall ske, så komma de med olika uppfattningar och kunna icke stå eniga om de krav, som från neutrala sida böra framföras. Därför är det av största vikt, att ett förarbete äger rum, som kan ena de neutrala kring gemensamma linjer. Och jag kan lika litet som utskottsmajoriteten inse, varför detta skulle uppskjutas, till dess det kanske är för sent.

Vad sedan den första frågan om fredsintervention beträffar, så tog den förste ärade talaren på denna fråga på ett helt annat sätt, än vad undertecknad kan göra. Jag medgiver, att det ibland kan synas hopplöst att försöka göra något för krigets avslutande. Men jag tror, att varje strävan i denna riktning bör tagas med djupt allvar och uppskattas till sitt rätta värde. Det föreföll mig däremot, som om den föregående talaren ville göra det till föremål för gyckel. Jag kan icke annat än skarpt protestera mot att han på detta sätt behandlade en så allvarlig sak.

Ser man på de sakskalet, som framdragits mot att man skall försöka göra en fredsintervention, har man i första rummet från den sidan framfört, att vi kunna fullt lita på regeringen och att regeringen i rätta ögonblicket kommer att göra, vad på den ankommer. Jag betvivlar icke regeringens goda vilja, men jag känner icke alls till, vad regeringen vill eller kommer att göra, och jag kan därför icke i förväg utgå från att regeringen nog skall göra allt, vad som göras kan; utan då jag nu står inför den situationen, att ett förslag framkommit om att kammaren skall göra ett uttalande, kan jag icke underlåta att i den form, som synes mig lämpligast, taga fasta på detta förslag. Jag tror, att om detta förslag går i den riktning, vari regeringen i alla fall skulle hava handlat, kan regeringen blott genom en logisk felkonstruktion uppfatta ett riksdagens beslut som ett angrepp mot sig. Tvärt om bör regeringen genom ett dylikt uttalande känna, att den har kraft bakom sig uti riksdagens i förväg uttalade önskan.

Hade detta förslag varit så lagt, att riksdagen utan vidare ville driva regeringen fram till handling efter vissa uppdragna linjer och vid viss angiven tidpunkt, skulle jag icke ha varit

Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.
(Forts.)

med om det. Jag skulle då hava ansett det synnerligen oklokt och oförsiktigt. Men här ligger saken tvärtom på det viset, att riksdagen med fullt förtroende för regeringen överlämnar åt den att bestämma, under vilka former och vid vilken tidpunkt några åtgärder i frågan skola företagas. Då man på det sättet med förtroende överlämnar saken åt regeringen, tror jag icke, att man behöver befara, att regeringen kommer att gå så oförsiktigt till väga, att vi därför behöfde komma i konflikt varken med neutrala stater eller med någon av de krigförande. Denna sak kan säkerligen lämpligen ordnas, om den företages under rätta former, och om man redan nu vill påskynda en dylik fredskonferens, är det icke för att denna så fort den sammanträder skall göra intervention, utan för att man skall hava i förväg skapat ett organ, som kan anses vara lämpligt att i rätta ögonblicket ingripa.

Det framhölls under debatten i första kammaren av herr Trygger, att man kunde rent av skada saken genom att få till stånd en dylik fredskonferens, och det tycktes, som om han ville antyda — om ock på det försiktiga sätt, varpå han understundom vet att forma sina ord — att det skulle för Sveriges del finnas större möjligheter än för samtliga neutrala stater tillhopatagna att ingripa såsom fredsmäklare. Att han kunde göra detta uttalande, berodde nog väsentligen på att han satte in det lilla ordet *samtliga* till »neutrala stater». Självklart är nämligen, att sådan som ställningen nu är, är det ganska svårt för vissa stater att uppträda som fredsmäklare. Om därför en fredskonferens skulle omfatta *alla* neutrala stater, skulle man kunna komma till äventyrligheter. Men ingen människa har talat om, att man skulle taga fast på varenda neutral stat, som finns, utan man vill överlämna åt regeringen att söka ut, vilka neutrala stater, som kunna vara lämpliga till samarbete i en dylik fråga, och jag tror, att regeringen icke skall vara så oförsiktig, att den letar fram just de neutrala stater, som skulle skada saken. Om man således icke tager fasta på detta uttryck *samtliga* utan uppfattar saken, som den förnuftigtvis bör uppfattas, då den icke snedvrides, så är frågan den: kan verkligen Sverige ensamt hava större möjligheter att uppträda som fredsmäklare, än om det samarbetar med ett flertal neutrala stater? Det är en ytterligt svår fråga att besvara. Det kan icke falla mig in att säga, att jag eller utskottet eller över huvud taget någon skulle kunna besvara densamma, och jag betvivlar till och med herr Tryggers kompetens att definitivt avgöra den. Men vad jag är säker på, det är, att icke skall man, därför att ordet låter så skönt, försöka inbilla vårt svenska folk, att Sverige under det senaste året befunnit sig i den exceptionella ställningen att vara den mest älskade av de olika stridande parterna! Det är vårt land faktiskt icke, och det har högerpressen dragit försorg om. Sverige intar säkerligen icke i förhållande till alliansen den ställningen, att det, såsom herr Trygger antydde,

skulle sitta med alldeles särskilda chanser. Däremot förefaller det, åtminstone för vanligt sunt förnuft, att, om Sverige sammanslöte sig med sådana stater som Holland och Schweiz, vilka säkerligen äro minst lika respekterade av båda de krigförande parterna som Sverige, skulle man kunna åstadkomma ett samlat uppträdande av betydligt större verkan, än om Sverige uppträdde ensamt.

Jag skall nu icke ytterligare ingå på alla skäl för och emot. Jag skall blott sluta med ett rent känsloutbrott. Den siste talar-
ren ansåg det vara gottköpsvisdom att betrakta världskriget som en vanvettig orgie. Det hade varit väldiga krafter, som framarbetat det. Ja, jag är liksom han övertygad om att det är stora krafter, som framarbetat kriget, krafter, som tyvärr hittills haft alltför stort inflytande på staternas levnadsöden. Men det är dessa krafter, som man skall försöka motarbeta. Det är dessa krafter, som nu faktiskt hava sammandrabbat, och det är icke någon gottköpsvisdom att säga, att vad som nu utspelas, är någonting rent av orgiastiskt — en vanvettets orgie!

Herr A d e l s w ä r d: Jag anhåller att få anföra ett uttalande i den nu föreliggande frågan, som gjorts av en utomstående korporation:

»Svenska Fredsförbundet, samlat till årsmöte, uttalar som sin varma önskan, att från neutral sida steg till medling mellan de stridande parterna i nu pågående krig måtte inledas, så snart något tillfälle därtill yppas. Att initiativet till medling bör tagas av flera neutrala makter gemensamt, synes oss vara en lycklig tanke, dels emedan ingen neutral stat ensam torde besitta tillräcklig auktoritet och tillräckligt förtroende från båda de stridande grupperna för att kunna framlägga medlingsförslag med utsikt att vinna gehör, dels också emedan de neutrala staterna vid det blivande fredsslutet torde ha stora och gemensamma intressen att bevaka.

Svenska Fredsförbundet hyser därför den förhoppningen att andra kammaren måtte vid behandlingen av den av borgmästare Lindhagen i detta ämne väckta motionen på så sätt bifalla densamma, att kammaren ville hemställa, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida genom svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ må kunna sammankallas en officiell fredskonferens av neutrala stater med uppgift att med de medel, som kunna stå en sådan konferens till buds, förbereda en varaktig fred.»

Jag har naturligtvis icke anfört detta uttalande i tanke att därmed utöva något som helst tryck på kammaren med avseende på det beslut, som den har att fatta med anledning av föreliggande betänkande. I det fallet som i alla andra frågor kommer naturligtvis kammaren att fatta sitt beslut oberoende av något som helst tryck eller inflytande utifrån. Men jag tror, att det ändå är av en viss betydelse för kammaren att höra, att en sådan tanke blivit uttalad av en korporation som Svenska Fredsförbundet. Jag tror, att detta uttalande giver uttryck åt en tanke, som är spridd inom mycket stora

Ang. en fredskonferens av neutrala stater.
(Forts.)

Ang. en fredskonferens
av neutrala stater.
(Fortis.)

lager av vårt folk och som säkerligen omfattas med varma sympatier inom stora folklager även i andra länder. Utan tvivel förefinnes ju inom såväl Sverige som andra länder en stark önskan, att något måste göras för att icke blott bringa till slut den katastrof, som nu övergår världen, utan även och i synnerhet se till, att när kriget en gång, såsom ju måste ske, slutar, sådana förhållanden i samband med detta krigs avslutande om möjligt åstadkommas, att ett uppreparande av katastrofen kan för framtiden så länge som möjligt undvikas. Jag har under krigets lopp besökt flera såväl krigförande som neutrala länder, och jag anser mig kunna vitsorda, att den känslan är spridd över allt, att det måste göras någonting, som bättre än hittills kan trygga världen för sådana olyckor, som de vilka nu övergå densamma.

Man hör mycket talas om det psykologiska ögonblicket, och att det vore en fara att göra över huvud taget något, innan detta psykologiska ögonblick inträffar. Men man får observera, att det kan också hända, att detta psykologiska ögonblick inträffar och icke begagnas. Vem kan säga, om icke kanske vid ett givet tillfälle under kriget ett sådant psykologiskt ögonblick redan inträffat, vilket icke blivit begagnat; och om det i framtiden inträffar, kan det hända, att förhållandena på mycket kort tid förändra sig, så att detta psykologiska ögonblick icke längre finnes och kan begagnas. Därför är det av praktisk betydelse, att något organ finnes, som står färdigt att begagna detta psykologiska ögonblick, när det inträffar.

I likhet med vad motståndarna till detta förslag gjorde i första kammaren, när debatten om denna fråga där ägde rum, hava reservanterna här betonat, att den åtgärd, som i betänkandet föreslås, skulle kunna tänkas inveckla de neutrala stater, som deltaga i densamma, uti avsevärda svårigheter. Den första talaren har också starkt betonat denna sida av saken, då han talade om den ofantliga risk, som det skulle kunna medföra för en stat, som på något sätt blandade sig i denna angelägenhet. Jag tror, att detta beror på ett väsentligt missförstånd av vad betänkandet i själva verket avser. Huvudvikten lägges på att få fram ett organ, som kan förbereda de frågor, som man önskar skola ingå i ett blivande fredsslut, i avsikt att kunna åstadkomma en varaktig fred. Jag tror, att det är icke blott ett missförstånd utan även en alldeles för långt driven försiktighet att hylla den satsen, som denne talare och flera andra med honom gjort. Det är ju ingalunda meningen — och det står ju uttryckligen i betänkandet om man läser det ordentligt — att på något sätt söka framtvinga en fredsmäkling. I avseende på en fredsmäkling skall den tilltänkta neutrala konferensen icke hava annan uppgift än att finnas färdig och utgöra en organisation, som i ett givet ögonblick skall intervensera, när detta ögonblick befinner sig hava kommit. Huvuduppgiften dessförinnan är att söka bereda, utreda och klaröra frågorna för att finnas färdiga, då de slutliga fredsunderhandlingarna taga sin början. Jag kan nämna, att ett sådant arbete på enskild väg sedan länge är igångsatt och pågår i det tysta. Men detta arbete skulle naturligtvis få en vida

större betydelse, om det åtminstone delvis överlämnades åt en fredskonferens, som vore tillsatt av ett antal neutrala staters regeringar. Detta skulle ge åt arbetet en större auktoritet.

Ja, reservanternas betona vidare, att de äro övertygade om, det Kungl. Maj:t kommer att ha sin uppmärksamhet fäst på denna fråga, så att något initiativ eller uttalande från riksdagens sida är alldeles överflödigt. Jag betvivlar för min del ingalunda, att såväl Kungl. Maj:t hos oss som regeringarna i andra neutrala länder — det *vet* jag för övrigt — ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, och att de efter all sannolikhet komma att taga ett sådant initiativ, när de anse tiden vara inne. Men å andra sidan kan det i varje fall icke skada att ett uttalande finns från riksförsamlingen, helst från så många neutrala länder som möjligt. Och ett uttalande, som göres från svenska riksdagens sida, kan otvivelaktigt icke på något sätt skada Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:ts avsikter utan tvärtom utgöra ett värdefullt stöd, då Kungl. Maj:t har för avsikt att bringa sina tankar i detta avseende till verkställighet.

Nu är det visserligen sant, att frågan fallit i första kammaren, så att någon riksdagsskrivelse kan formellt sett icke komma ifråga. Men jag anser detta vara av underordnad betydelse och att ett uttalande av andra kammaren i realiteten har samma effekt som en riksdagsskrivelse skulle ha, nämligen att bliva ett stöd för Kungl. Maj:t genom vetskapen om att från andra kammarens sida — från folkrepresentationens sida kan man ju säga — förefinnes en livlig önskan att någonting göres i denna riktning och att, när det sker, det kommer att mötas med enbart tillfredsställelse från i stort sett alla möjliga håll. Jag ber, herr talman, att på anförda skäl få hemställa, att andra kammaren behagade bifalla utskottets förslag.

Herr Hallendorff: Jag skall be att få säga åtminstone ett par ord innan klubban faller. Det är ju visserligen så, att frågan är avgjord vad skrivelseförslaget beträffar genom första kammarens beslut, men jag skulle känna det pinsamt, om denna kammare bifölle det förslag, som utskottet framställt, utan att det yttermera sagts bestämt ifrån, att man icke kan vara med om det, och utan att det eftertryckligen avrättats från sådant bifall.

Utskottet har här med en iver och förtjänst, som jag gärna komplimenterar utskottet för, sökt att ur herr Lindhagens roman om Prinsessan Törnrosa skala ut så mycket praktiskt, som kunnat komma fram. Men jag befarar, att det praktiska, som här är framlagt, icke vore utan sina betänkligheter, om det bleve genomfört. Utskottets ärade ordförande framställde alldeles nyss den åsikten, att en dylik fredskonferens av neutrala stater skulle ha stor betydelse för det folkrättsliga arbetets fortgång, och ungefär detsamma betonade den ärade talaren på östgötabänken alldeles nyss. Ja, mina herrar, den där stackars folkrätten har jag så tillvida ett visst optimistiskt förtroende till, som jag är alldeles säker på att, så långt som den praktiskt behövs, klarar

Ang. en fredskonferens av neutrala stater.
(Forts.)

Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.
(Forts.)

den sig nog också. Förhållandet är ju så, att under större kris-tider slites den mer eller mindre sönder, men i och med att freds-förhållanden inträda, tvingas staterna att restituera sina gamla arbetsformer, och det sker också. Vad som varit en olycka i rätt hög grad i närvarande tid har, tror jag, snarare varit att icke den praktiska folkrättens arbetare utan däremot en skara väl-menta dilettanter från alla möjliga läger specialiserat sig på folkrätten och ur dess fåtaliga allmänna grundsatser konstru-erat upp vidsträckta system, vilka man inbillat sig vara absolut hållbara, men som brustit och måste brista, när de påfrestades. Detta har åstadkommit mycken desillusion och framkallat en hel mängd av de strävanden, som för närvarande äga rum. Jag tror, att det vore föga gagneligt för mänskligheten, om vi så litet lärt av händelserna, att vi vore färdiga att *när som helst* upptaga dessa rent teoretiska strävanden i samma utsträckning som förut.

Men, mina herrar, skall man nu taga något initiativ i den här föreslagna riktningen, bör man väl tänka tanken fullt ut, huru det praktiskt skulle komma att ställa sig. Då får jag först och främst säga, att jag icke alls tror, att den eventu-äliteten ligger så nära till hands, som det förefaller mig att ut-skottets ärade ordförande ville framställa det, att, när det blir en stor allmän fredskongress mellan de stridande, skola också de neutrala staterna få vara med. Han angav nämligen, att just för att då vara välberedda, behöva de neutrala först hålla en sådan där konferens för att få alla sina eventuella tvistefrågor ordnade. Såvitt jag känner till förhållandena från de olika kongresser, som varit förr i världen, har det aldrig någonsin tillåtits dem, som stått alldeles utanför kriget, att — såvida de icke haft ett eller annat direkt påverkat intresse — få vara med om dylika uppgörelser. Så för den sakens skull är detta onödiga omsorger. Men dessutom är det nog icke skäl att un-derskatta betydelsen av den synpunkt, den förste ärade talaren framfört. Det är dock så, att de olika neutrala staterna ovill-korligen se på dessa problem mycket olika. Man behöver visst icke i detta påstående taga med alla de neutrala staterna i världen — det vill jag påpeka för utskottets ordförande — ty det finns redan på ganska nära håll rätt olika synpunkter här-vidlag. Och det vore ett ganska bedrövligt spektakel, om en dylik konferens för freden skulle komma att sönderrivas genom inre osämja. Den möjligheten ligger närmare än man tror.

Tänk er för övrigt, mina herrar, att den där konferensen komme tillsammans, och att man verkligen skulle kunna ena sig om någonting och komma fram med några förslag — ja, mer än till vissa allmänna grundsatser kunde dessa nog icke sträcka sig. Tro icke herrarna, att det sannolikaste är, att vederböran-de då finge ungefär samma älskvärda svar som den här i motio-nen anförda s. k. Warbergkongressen fått på sin framställ-ning? Där om upplyses det i en bilaga till denna motion, nr 219, att en och annan har sagt ungefär så, att »vi äro villiga

att sluta fred på rättvisa och säkra villkor». Ja, tacka för det! Rättvisa och säkra villkor vilja naturligtvis allesammans ha, så att med den förklaringen är icke något hjälpt. Därutöver miss-tänker jag, kommer man icke; det vore nog det högsta som man finge till svar. Men det kunde mycket väl inträffa, att man finge en kort kärv förklaring: »blanda er icke i våra ange-lägenheter!» Därmed hade man i själva verket äventyrat åt-skilligt, och hela denna konferens, som iscensatts med all den auktoritet, som icke allenast regeringar utan även folkrepresenta-tioner kunna åstadkomma, hade nog i sådant fall i stället för gagn gjort avsevärd skada.

Ang. en freds-konferens av neutrala stater.
(Forts.)

Jag måste ock mot den siste ärade talaren göra en erinran. Han sade, att man får lov att passa det psykologiska ögonblicket. Ja, det psykologiska ögonblicket flyktar fruktansvärt fort förbi, och jag är alldeles övertygad om att ett försök att just i det psykologiska ögonblicket sammankalla en konferens redan på denna grund måste misslyckas. Ty först skall ju inbjudan till en konferens utsändas, ombud till denna skola utses och sedan skola dessa sammanträda och överlägga. Men under allt detta har det psykologiska ögonblicket för länge sedan förgått. Och har konferensen vid det psykologiska ögonblicket redan varit samlad och är färdig med sitt arbete, så befarar jag, att dess arbeten redan äro lagda *ad acta*, och de få således icke någon betydelse. Det är väl ändå så — det torde all erfarenhet visa — att när helst det gäller att försöka förlika folk, vilka det nu må vara, är det icke lönt att göra detta inför allt för stort auditorium. Jag har mig icke bekant, att det någonsin lyckats någon konferens att åstadkomma något verkligt resultat på den vägen. Däremot har jag mig bekant att det varit åtskilliga tillfällen, då man gjort sådana ansträngningar, men för att de skulle lyckas, har det då varit nödvändigt, att bakom den sammankallade konferensen uppbådats ganska avsevärda mili-tära stridskrafter, så att man kort och gott kunnat förklara till de stridande: acceptera ni det förslag vi här framställt, är allt gott och väl, men acceptera ni det icke, vända vi oss till eder motsida och hjälpa den. Den sortens åtgöranden ha verk-ligen kunnat leda till resultat. Däremot ser jag icke, huru den nu föreslagna åtgärden skulle kunna göra det. Det är väl i det vardagliga livet så, att om man har att förlika ett par personer, gör man själva uppslaget därtill så diskret som möjligt. Jag tänker mig, att om någon borgmästare t. ex. skall uppträda såsom förlikningsman i äktenskapstvister, kallar han icke parterna inför sittande magistrat och börjar där undersöka saken, utan han får nog lov att först preparera det något för-siktigare och delikatare, så att han får en basis, innan något mera officiellt åtgöres. Erfarenheten visar, att de fredsmödlingar, som ägt rum, gått fram just på den vägen.

Under sådana förhållanden måste jag, herr talman, säga ifrå, att jag icke ser, att hela denna konferens skulle vara nö-

Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.

(Forts.)

dig eller ens nyttig. Den behöves icke ur den anförda synpunkten att utveckla folkrätten. Däremot skulle den icke vara utan sin risk utan i bästa fall blott fullkomligen värdelös ifråga om de fredsproblem, som ligga i luften, eller som vi åtminstone ville nu skulle ligga i luften. Därför kan jag icke biträda förslaget. Såsom en fredsdemonstration från riksdagens eller andra kammarens sida är detta fullkomligt överflödigt, och tänker man sig några praktiska åtgärder därutöver, är jag rädd för att man icke har någon som helst utsikt att vinna något med denna framställning. Jag ber sålunda att få yrka avslag på utskottets yrkande.

Herr Åkerman instämde häruti.

Herr Adelswärd: Jag begärde ordet, då jag hörde den siste ärade talaren antyda, att jag icke skulle ha fäst avseende vid att det psykologiska ögonblicket mycket hastigt förflyktigas, så att man icke skulle få tid att vidtaga de anordningar, som här föreslagits. Jag tillåter mig då erinra, att detta är ett missförstånd av den siste ärade talaren, vilken troligen icke hörde vad jag sade. Jag påpekade nämligen särskilt, bland annat, att det psykologiska ögonblicket kan mycket hastigt vara förbi, och att det just därför vore av vikt, om en organisation funnes redan förut, som kunde fungera, då detta psykologiska ögonblick inträffade.

Då jag emellertid har ordet, tillåter jag mig att vända mig mot några andra uttalanden, som den föregående ärade talaren hade. Om jag förstod honom rätt, sade han, att man lärt bra litet av vad som nu inträffar i världen, om man nu vill börja att arbeta på en förbättring av folkrätten. Och han antydde — om jag hörde honom riktigt — att det arbete, som i väsentlig grad utförts av dilettanter på detta område, icke varit till någon nytta utan snarare tvärt om.

Jag vill emot detta säga, att enligt min mening synes det mig, som om den ärade talaren själv hade på ett dåligt sätt tagit lärdomar av vad som nu inträffat. Ty en lärdom kunna vi väl alldeles klart draga, och det är den, att då det varit möjligt, att någonting sådant som det nu pågående kriget har kunnat inträffa, visar detta just, att den mellanfolkliga rätten och de mellanfolkliga förhållandena ha varit synnerligen dåligt utvecklade i det nuvarande statssamhället, och den naturliga slutsatsen därutav bör ju vara, att man skall anstränga alla sina krafter till det yttersta för att förbättra dessa mellanfolkliga förhållanden och försöka åstadkomma en mellanfolklig rätt, som har mera förmåga att hindra mellanstatliga tvisters avgörande på sätt som nu sker. Detta är den naturliga konsekvens, som jag för min del skulle vilja draga av de förhållanden, vi nu ha att lära av.

Vidare vill jag framhålla, att tanken med ett sådant arbete som denna fredskonferens skulle få sig förelagt icke är, att den

skulle börja på att försöka rätta till den internationella rätt, som har avseende på det nuvarande kriget, utan den skulle försöka utreda och göra förarbeten till en internationell rätt och till mellanstatliga överenskommelser, avsedda att *förekomma* ett snart utbrott av liknande förhållanden som de nuvarande. Däruti ligger enligt mitt förmenande en väsentlig skillnad, som gör, att tanken med denna fredskonferens är, såvitt jag förstår, fullt riktigt.

*Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Jag skall endast be att få konstatera, att utskottet har stannat vid vad som kallats första delen av min motion, nämligen min hemställan, att »riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida genom svensk eller skandinaviskt regeringsinitiativ må kunna sammankallas en officiell fredskonferens av neutrala stater med uppdrag att uppgöra förslag till grundvalar för en varaktig fred» eller bidra därtill i mån av befogenhet och förmåga. Nu har motionären för sin del tillagt ett allmänt program, som är formulerat på detta sätt: »byggd på rustningarnas avskaffande enligt allmän överenskommelse i samband med införande av en internationell rättsordning, som vill trygga individernas och folkens lika utvecklingsrätt under hägnet av politisk, ekonomisk och andlig frihet».

Detta program, om vilket man dock kunna ena sig allsammans, har utskottet strukit, och det beror väl på att i själva verket torde det vara ovisst, om man kan ena sig om någonting sådant, isynnerhet då det står talat om rustningarnas avskaffande. Även fastän det är tillagt »enligt allmän överenskommelse», finns det en myckenhet människor i Europa, för vilka en sådan tanke är stötande, förmodligen därför att de tro, att detta är en fullständig utopi.

Nu är jag också fullt på det klara med, att längre, än utskottet föreslagit, kommer man icke, och uti vad utskottet föreslagit, ligger inte alls uteslutet, att en frammarsch bör leda till ett sådant mål, såsom en riktlinje, ehuru det naturligtvis inte kan på en gång förverkligas. Jag nöjer mig sålunda för min del ytterst gärna med utskottets hemställan.

Jag begärde egentligen ordet i anledning av herr Hallendorffs yttrande. Han lade på hela saken den gamla synpunkten om omöjligheten att komma någon vidare vart fram än historien hittills visat oss, och ur hans synpunkt är det sålunda icke blott förkastligt utan rent av »pinsamt», att man nu hänger sig åt några större förhoppningar om en fredskonferens än som hittills visat sig vara möjliga.

Ja, den synpunkten kan jag förstå att man får, då man bygger på historiens grund uteslutande och tror, att allting skall gå lika illa som förut. Och det är möjligt — jag vill inte alls bestrida det — att herr Hallendorff, tyvärr, i fortsättningen kanske kommer att få rätt. Men jag tror, att det är ett allmänt medvetande bland folken för närvarande, att vad som nu inträffat är någonting

Ang. en fredskonferens
av neutrala stater.
(Forts.)

så förfärligt och så enastående, att man kan vänta, att de framsteg, som var olycka dock brukar i någon mån åtminstone föda, nu böra kunna bli större och varaktigare än förut. Det är åt detta mänsklighetens samvete, som har en sådan uppfattning, som det nu bör givas alla möjliga uttryck från alla håll. Ty det är klart, att endast genom att en sådan uppfattning göres gällande utåt, blir den slutligen så stark, att den kan utlösa sig i vilja och förmåga och påtryckning på alla vederbörande, att även göra någonting i denna riktning. Det är ur denna synpunkt också, som denna motion har framkommit och som den tydligen också fått sitt understöd. Även om de enskilda krafterna vid sådana här konflikter alltid få vara hänvisade till att reda sig själva, bör nu ett också officiellt ingripande göra sig gällande på samma gång mera än tillföre. Då är det särskilt viktigt, att parlamenten någon gång rycka upp, att dessa representanter för folken själva lösa sin omyndighetsförklaring i utrikespolitiska angelägenheter och på de pinade folkens vägnar göra gällande en bestämd vilja att nu måste det försökas åtminstone att göra slut på ett sådant här tillstånd. I detta avseende ha de neutrala folken och deras representationer en minst lika stor befogenhet som de krigförandes, dels därför att även de lida, som vi nu se, på ett enastående sätt under olyckorna, och dels därför, att de ännu ha kvar något av den besinning, som kan se något mera oväldigt på det hela, än som är fallet med folk, som äro invecklade i kriget, och slutligen, för det tredje, därför att alla ha mänsklig befogenhet och rättighet att intressera sig för dessa saker.

Ur dessa synpunkter, herr talman, skall också jag be att få instämma i utskottets utlåtande.

Med herr Lindhagen förenade sig herr *Berg* i Munkfors.

Herr *Hildebrand*: Herr talman, mina herrar! Om man ser på detta utskottsbetänkande, förefaller det mig i flera avseenden ganska oklart, och jag tror, att en viss anledning därtill är, att utskottet rör sig här med två begrepp, dels en fredskongress och dels en fredskonferens. Med fredskongressen avses det då tydligen en kongress av de krigförande och neutrala, vilken skulle göra slut på kriget och bestämma fredsvillkoren, under det att fredskonferensen skulle kunna sammankallas av de neutrala makterna när som helst. Jag vet icke, om denna skillnad i allmänhet har uppmärksamrats, men den synes mig vara ganska väsentlig, för att man skall kunna uppfatta vad utskottet verkligen menat här. Vidare tycks utskottet utgå ifrån, att det är tämligen klart, att de neutrala skulle kunna vara med på fredskongressen. Det har emellertid redan anmärkts, att detta nog icke alls är klart, utan det blir kanske på ett helt annat sätt.

Jag skulle nu vilja sammanfatta mitt omdöme om utskottets kläm och ett eventuellt beslut i överensstämmelse med detta av andra kammaren i dag så, att ett sådant beslut synes mig vara så oändligt betydelselöst, ej minst ur de synpunkter ur vilka utskottet sett frå-

gan. Först och främst veta vi, att ett motsvarande förslag har fallit i första kammaren. Någon riksdagens hemställan kan således inte komma till stånd, men även om en riksdagens skrivelse hade avskickats, komme allting ändå blott an på, hur regeringen uppfattar situationen. Riksdagen kan omöjligt — och det har utskottets ordförande redan påpekat — säga: »Nu skall det göras», utan det är bara ett allmänt önskemål som riksdagen skulle kunna komma med, och det blir ju regeringen, som då helt och hållet avgör, inte blott om någonting i den här vägen lämpligen kan göras, utan även när någonting kan företagas, om regeringen ansåge det vara lämpligt.

I början av kriget hörde jag till dem, som hoppades, att det skulle komma till stånd en konferens av neutrala makter, närmast för att söka bevara det mesta möjliga av den folkrättsliga byggnad, som vi ansågo oss äga före krigets utbrott. En sådan konferens har icke kommit till stånd, och det har ibland till och med varit kient med det intima samarbetet mellan de neutrala. Jag tror, att det skulle bli mycket svårare nu, när opinionen i de olika länderna går åt olika håll, att få någon konferens med fruktbarande arbete. Jag erkänner villigt, att det är möjligt, att en sådan skulle hava någon nytta med sig och framför allt inser jag fullkomligt, att det ögonblick kan komma, då de neutrala makterna kunna göra någonting för att få slut på kriget, påskynda den upplösningsprocess, som gör slut härpå, och jag tror, att vi alla här skulle med tillfredsställelse hälsa om vårt land därvidlag skulle kunna göra en insats i mänsklighetens och kulturens tjänst. Men det synes mig vara så ovisst detta, och mig förefaller det egentligen, att det är riktigast och lämpligast, att andra kammaren icke går med på utskottets hemställan, i all synnerhet då frågan redan är ur världen för riksdagens del. Jag tror, att det är alldeles tillräckligt med de starka uttalanden, som kommit fram här för, att regeringen skall vidtaga lämpliga åtgärder, när sådana kunna med fördel vidtagas.

Jag vill tillägga ett par ord i anledning av ett par uttalanden här i utskottsbetänkandet, som till en viss grad beröra mig angenämt, även om jag anser, att utskottet kanske har skjutit över målet. Här har under kriget och på grund av våra ledsamma erfarenheter om den folkrätt, som vi trodde skulle finnas, uppvuxit en folkrättslig pessimism, som synes mig vara av ondo. Det är ju klart, att det blir mycket svårt att konstatera, vad vi ha för folkrätt, när kriget är slut. Men jag tror, att lika litet, som man inom det enskilda stats-samhället bör släppa tanken på att rättsmedvetandet skall gå framåt, lika litet tror jag, att man, när det gäller internationella förhållanden, bör släppa den tanken. Jag tror icke, att krig helt och hållet skola kunna undvikas, men jag både hoppas och tror, att man skall så småningom kunna arbeta sig fram till sådana former, att krigens skola bliva allt mera sällsynta och att man skall få vissa rätts-procedurer, som komma att leda till fredlig uppgörelse i många fall, då, som världen gestaltat sig under senare århundradet och tidigare, kriget hade varit oundvikligt. Jag tror icke, att alla tvister kunna lösas på det sättet, men i alla fall kommer det att ske i mycket

Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.
(Forts.)

Ang. en fredskonferens
av neutrala
stater.
(Forts.)

större antal fall, än man hittills trott vara möjligt. Och denna optimism finnes här i utskottsbetänkandet och den tror jag är rätt nyttig, även om, som sagt, den skjuter över målet.

Slutligen vill jag endast stanna vid detta, att jag för min del — och jag tänker de allra flesta med mig — skulle med glädje mottaga underrättelsen om att vid lämpligt tillfälle Sverige genom den svenska regeringen kunde göra en insats till fredens uppnående.

Herr Löwegren: Jag skall icke uppehålla kammaren många ögonblick, i synnerhet som jag anser det vara alldeles tröstlöst att försöka komma till något samförstånd med t. ex. herr Hallendorff, vars åsikter ju gå stick i stäv mot vad jag och mina meningsfränder över huvudtaget hålla på. Däremot har jag med glädje konstaterat, att den folkrättspessimism, som förefanns hos herr Hallendorff, hade i herr Hildebrand en bestämd motståndare. Jag tror, att efter vad herr Hildebrand sagt i den punkten, det icke torde vara av behovet påkallat att vidare gå in på en kritik av herr Hallendorffs ståndpunkt.

Det framkom emellertid såväl från herr Hallendorff som från herr Hildebrand en anmärkning, som de syntes fästa ganska stort avseende vid, nämligen att undertecknad skulle hysa den uppfattningen, att de neutrala staterna en gång i världen skulle ha möjlighet att bliva representerade på en blivande fredskongress, och att jag skulle hålla på en fredskonferens just därför, att de uppfattningar och förslag, som komme fram på en sådan, skulle kunna framläggas på en fredskongress direkt av de neutrala staterna. Jag har emellertid icke den allra minsta uppfattning om, huruvida de neutrala staterna komma att inbjudas till denna kongress eller ej, och jag tror icke någon människa kan ha någon uppfattning därom. Att därvidlag blott utgå från vad som förekommit tidigare, för tio år eller för århundraden tillbaka, tror jag icke vara någon vägledning.

Den frågan spelar emellertid absolut ingen roll, ty vare sig de neutrala staterna bliva representerade på kongressen eller ej, kunna de beslut och de synpunkter, som de enas om på en konferens, komma fram till kongressen. Det huvudsakliga för mig är, att de neutrala staterna vid den tidpunkt, då deras krav böra framföras på en dylik kongress, icke stå alltför splittrade, och det synes mig alldeles påtagligt, att om möjlighet till splittring dem emellan förefinnes, det är bäst att dessa olikheter utjämnas redan på ett tidigare stadium och icke först på den tidpunkt, då kongressen sammanträder.

Överläggningen förklarades härmed vara avslutad. I överensstämmelse med de därunder förekomna yrkandena framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 14.

Vidare föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inredning och utrustning av vissa lokaler för tekniska skolan i Stockholm m. m.; och

nr 45, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till avlönande av folk- och småskollärare vid vissa kustsanatorier m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Slutligen föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 241, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder till skyddande av vissa fågelarter; och beslöt andra kammaren därvid att, när kammaren förut denna dag i anledning av en inom kammaren i samma fråga väckt motion fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit kammaren delgivet, den gjorda delgivningen ej skulle föranleda någon kammarens åtgärd.

§ 16.

Herr *Olausson* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 95, med förslag till lag om expropriation m. m.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

§ 17.

Anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 59, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 m. m.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

statutskottets utlåtanden:

nr 6, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet;

Andra kammarens protokoll 1910. Nr 49.

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg åt aktuarien i statistiska centralbyrån J. A. Carlsson;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående utgifter för kapitalökning i avseende å statens vattenfallsverk; och

nr 49, i anledning av väckta motioner om anslag till anläggande av en statsbana från lämplig anknäpningspunkt å norra stambanan invid Stockholm till Kapellskär m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk; och

nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning av riksbankens verksamhet;

lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värnplik-tigs skiljande från tjänst eller arbete; och

nr 24, i anledning av väckta motioner om ändring i instruk-tionen för riksdagens militieombudsman;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion av herr Persson i Västervik m. fl. om skrivelse till Kungl. Maj:t angående framläggande för riksdagen av förslag till en livsmedelslag; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, an-gående herrar Kloos och Ingvarsons motion, nr 133, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående Karlskrona örlogsvarvs ställande un-der civil ledning.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Westerström</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 3 april och
» <i>Eriksson</i> i Grängesberg	» den 3 april.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,41 e. m.

In fidem
Per Crowvall.